

Padiso

SESOTHO

PUO YA LAPENG

SEHLOPHA SA

3

KOTARA YA 3

Padiso

SEHLOPHA SA 3 | KOTARA YA 3

SESOTHO

Dikahare

Kotara ya 3	1
Mookotaba: Re borakgwebo.....	2
Beke ya 1.....	4
Beke ya 2	11
Mookotaba: Re etsa phapang	18
Beke ya 3	20
Beke ya 4.....	27
Mookotaba: Boitsebiso ba rona.....	34
Beke ya 5	36
Beke ya 6	43
Mookotaba: Re ithuta dintho tse ntjha	50
Beke ya 7	52
Beke ya 8	59

KOTARA YA 3

Mookotaba: Re borakgwebo

Ntlafatso ya puo:

Qotso

Mantswe a bohlokwa a qotsitsweng puong ya motho a itseng. Ha motho a bua ntho e nang le molaetsa o matla o ahang, re ela mantswe a hae hloko, e le hore re ka a pheta.

Kgwebo = Ho fetolela mathata tjheleteng + ho thusa batho. Mohlokalebitso

Qotso ena e bolela ho qala kgwebo ha se feela ho etsa tjhelete. E qala ka ho batla ho rarolla mathata a itseng. Le ho thusa batho.

Dipale:

Ho rekiswa mahe a foreshe

Kelvin Doe: DJ Focus

Tlotlontswe

hoko ya dikgoho:

Ntlo e nyane kapa sebaka sa tshireletso se etseditsweng dikgoho.

bapatsa:

Ho bolella batho ka seo o batlang ho se rekisa.

phamfolete:

Pampiri e fang batho lesedi la ntho e itseng e rekiswang.

eketsa:

Ho hodisa ntho kapa ho etsa e be ngata.

boiqapelo:

Ho kgona ho nahana tsela tse ntjha le ho ba le mehopolo ya ho rarolla mathata.

boenjinere:

Ho bopa le ho aha dintho tse rarollang mathata.

sehasi:

Sesebediswa se romelang maqhubu a seyalemoya hore batho ba tsebe ho se mamela.

mamello:

Ho tswela pele ka mosebetsi le ha ntho eo e le boima.

mohwebi:

Motho ya nang le kgwebo kapa ya rekisang dintho.

Tlotlontswe

kgwebo: Mosebetsi oo batho ba o etsang ka ho rekisa dintho kapa ditshebeletso.

ho etsa dipalo: Ho sebedisa dinomoro ho fumana karabo.

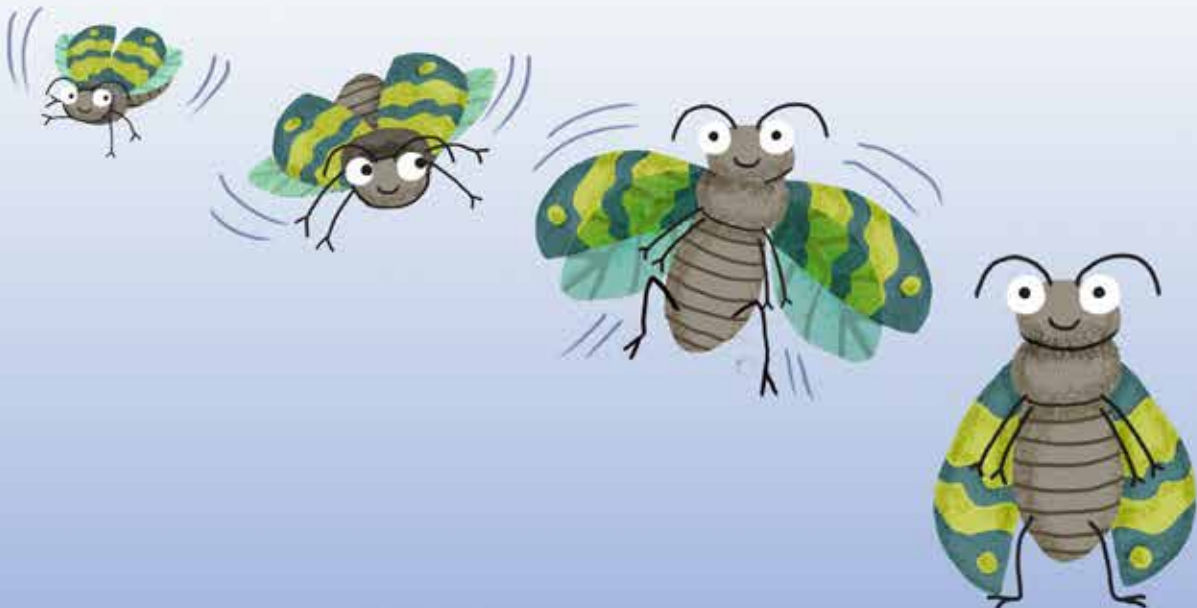
moreki: Motho ya rekang se itseng lebenkeleng kapa kgwebong.

Botsa ba lelapa la hao

Na ho na le motho eo e leng rkgwebo/makgwebo lapeng leno? Haebe o teng. O kgwebong ya mofuta ofe?

O nahana ho molemo ho ba le mosebetsi kapa ho ba le kgwebo? Hobaneng?

Bokgeleke

Ho itokisetsa Kereiti ya 4

- Ke nako ya ho qala ho itokisetsa Kereiti ya 4. Hona e tlo ba phetoho e kgolo.
- Thabile ke moithuti wa Kereiti ya 3. O ngongorehile ka ho bala Kereiting ya 4.

Fapanyetsana ho balla hodimo

Ho ngongoreha ka ho bala

Titjhere wa ka ka o buile ntho e nngwe kajeno e ileng ya etsa hore mala a ka a ikutlwe a se monate. “Selemong se tlang, Kereiting ya 4, o lokela ho ipalla,” ho rialo Mofumahadi Mofokeng. “Ebile le lokela ho utlwisisa seo le se balang.”

Ke ile ka sheba buka ya ka. Ka nako tse ding mantswe a kopana ha ke bala. Ke ikutlwa ke tshohile. Ho tla etsahalang haeba ha ke kgone?

Ke ile ka dula ke le mong ka nako ya kgefutso. Motswalle wa ka Lesedi o ile a tlo dula le nna. “Hobaneng o hloname?” a botsa.

“Ha ke kgone ho bala jwalo ka wena,” ka mmolella. Ke ne ke ikutlwa eka nka lla.

Lesedi o ile a tshwara letsoho la ka. “Thabile, o ka ikwetlisa le nna. Re ka bala mmoho letsatsi le letsatsi.”

Bosiung boo ke ile ka bolella nkgono. O ile a bososela mme a re, “Re tla bala hanyane hanyane bosiu bo bong le bo bong ngwanaka. Butle, butle.”

Jwale ke se ke ikutlwa ke na le sebetsa.

Kutlwisiso

Buisanang ka dipotso tse latelang le motswalle wa hao.

1. Ke mang e mong eo Thabile a lokelang ho bua le yena ka ho bala?
2. Ebe o ikutlwa jwang ka ho bala o le mong Kereiting ya 4?
3. Na ho na le ntho e nngwe e o ngongorehileng ka yona, jwaloka ho ngola le Dipalo?
4. Ke mang eo o ka buang le yena dingongoreho tsa hao?

Bokgeleke

Ho itokisetsa Kereiti ya 4

- Ka nako tse ding, ntho tse ntjha di a tshosa!
- Palesa ke moithuti wa Kereiti ya 3. O ngongorehile ka phaposi e ntjha le matitjhere.

Fapanyetsana ho balla hodimo

Ho tshaba ho fetola diphaposi

Kereiting ya 3, ke na titjhere a le mong phaposing e le nngwe. Mme Mokotjo o a ntseba. O a tseba ke rata ho dula pela fesetere. Phaposi ya hae e bolokehile, hantle jwaloka lapeng.

Empa abuti wa ka o mpoelletse ntho e nngwe e tshosang. “Kereiting ya 4, o ya diphaposing tse fapaneng,” a rialo. “O ba le matitjhere a fapaneng bakeng sa thuto e nngwe le e nngwe!”

Pelo ya ka e ile ya re duf, duf, duf. “Ho tla etsahalang ha nka lahleha?” ka mmotsa. “Haebe matitjhere a matjha ha a nthate mo?”

O ile a tsheha, empa eseng hampe. “Se tshwenyehe Palesa! Le nna ke ne ke tshohile,” a rialo. “Empa ho ile ha ba monate. Ho tshwana le tshibollo ya letsatsi le letsatsi.”

Ke ntse ke utlwa ke ngongorehile. Ka nako tse ding ke nahana ka yona bosiu. Ke be ke utlwe eka mala a ka a a seha.

Empa mme o re: “Bana bohle ba tla be ba le batjha mmoho. Le ka thusanang.”

Mohlomong ke tla ba hantle. Mohlomong ke tla rata.

Kutlwisiso

Buisanang ka dipotso tse latelang le motswalle wa hao.

1. Ho etsahalang sekolong ya ho fetela Kereiting ya 4?
2. Na o na le matitjhere a fapaneng bakeng sa dithuto tse fapaneng?
3. Na le ya diphaposing tse fapaneng?
4. O ikutlwa jwang ka se?
5. Na o tseba dibaka tse fapaneng sekolong?

Mookotaba: **Re borakgwebo**

Bokgeleke

- Ho itokisetsa Kereiti ya 4
- Lesedi ke moithuti wa Kereiti ya 3 a dulang a le lata kapa a lahlile dintho.

Fapanyetsana ho balla hodimo

Ho hlokomela dintho tsa ka.

Ka nako tse ding ntho tsa ka di a mpalehela. Ke ka moo ho utlwahalang kateng. Maobane ke lahlile jeresi ya ka ka nako ya kgefutso. Bekeng e fetileng e ne e le pensele ya ka.

Tsatsing lena Mme Molapo o itse, “Ntshang dibuka tsa lona tsa Dipalo.” Motho e mong le e mong o ne se a ntshitse buka ya hae. Ke ile ka fata, ka fata, ka fata ka mokotleng wa ka. Ke ne ke swabile hobane ke ne ke le wa ho qetela hape.

Ha tshepe e lla, ke nna ya sallang morao ha re pakela. Motswalle wa ka o nkemela lemating. “Phakisa!” ba rialo.

Mme o re, “Kgabo, Kereiting ya 4 o lokela ho hlokomela dintho tsa hao. Titjhere wa hao ha a na o hlokomella tsona.” Hoo ho ile ha etsa hore ke ngongorehe.

Empa Mofumahadi Molapo o ile a mpontsha mahlale. “Pakela mokotla wa hao ka ho tshwana letsatsi le letsatsi,” a rialo. Ebe o bitsa lenane la hao: dieta, jeresi, mokotla wa dipensele, dibuka.

Jwale ke bitsa lenanenyana la ka ka hloohong, jwaloka pina. Kajeno ke tlile le ntho e nngwe le e nngwe hae. Mme o ile a bososela.

Kutlwisiso

Buisanang ka dipotso tse latelang le motswalle wa hao.

1. Na o ye o lahle dintho sekolong?
2. O lahla mofuta ofe wa dintho?
3. O ka qapa pina ho o thusa ho hopola ho pakela dintho tsa hao.
4. Na o ye o iphumane o salletse morao ho fumana dintho kapa ho pakela?
5. Haebe o na le bokgoni bo botle ba ho etsa ntho tse, na o na le mehopolo ya kamoo o ka lekang ho thusa metswalle ya hao?

Bokgeleke

Fapanyetsana ho balla hodimo

Sebaka sa ho hlatswa dikoloi sa Thabo

Thabo o ne a rata ho hlatswa dikoloi. O ne a batla ho reka baesekele e ntjha e bolou ka mmala. “Nka qala kgwebo!” Thabo a bolella mme wa hae. “Ke mohopolo o motle oo,” mmae a bososela. “O ka ba mohwebi wa nnete.”

Thabo a etsa letshwao le makgethe ka lebokoso. Le ne le ngotswe: Sebaka sa Thabo sa ho hlatswa dikoloi di benye. Ke R20 feela koloi. A kadima nkgo, sepontjhe se bonolo le sesepa ho malomae ya neng a mo thusa haholo.

Hoseng ha moqebelo o mong, Thabo a ema ka ntle. Kapejana, Ntate Sithole a paka koloi ya hae e lerole pela heke. “Dumela ntate Sithole,” Thabo a dumedisa ka boikokobetso. “Ebe nka o hlatswetsa koloi kajeno?”

“Ee, ka kopo hle, Thabo,” ho araba ntate Sithole. “E ditshila haholo ke lerole la tsela ya polasing.”

Thabo a sebetsa ka thata. A tswaka metsi a futhumetseng le sesepa. A hohla mabidi ka hloko. A tsokotsa koloi ka metsi a hlwekileng. Qetellong, a phumula difensetere ho fihlela di phatsima di fahla ha di le letsatsing.

Ntate Sithole a tswela kantle mme a sheba koloi ya hae e phatsimang. “Kgele! O entse mosebetsi o motle,” a rialo a thabile.

A fa Thabo
diranta tse mashome
a mabedi tsa
pampiri tse pedi.
Tjhelete e nngwe
e ka hodimo e
tla ba moputso
wa ho sebetsa
ka thata. “Ke a
leboha haholo!”
ho rialo Thabo ka
pososelo e kgolo.

Thabo a lefa malome wa hae R25 bakeng sa sesepa. A fa mme wa hae R10 bakeng sa metsi. A sallwa ke R5, empa e ne le qalo eo!

Moqebelo o latelang hoseng, ntate Sithole a kgutla ka koloi ya hae e kgubedu. Mme kamora hae e ne e le bareki ba bang ba bararo. Thabo o ile a ikutlwa a le motlotlo - o ne a qadile kgwebo ya hae ya pele!

Kutlwisiso

Ngolla dikarabo ka bukeng ya hao ya ditlhakiso:

1. Kgwebo ya Thabo e ne e le ya eng?

- a. O rekisa dibaesekele.
- b. O hlatswa dikoloi.
- c. O etsa matshwao a lebokoso.

2. Thabo o hlatswa koloi ka bokae?

- a. R10
- b. R40
- c. R20

3. Hobaneng Mong Sithole a file Thabo tjhelete ka hodima tefo?

- a. Mong Sithole ke maloma Thabo.
- b. Thabo o sebeditse ka thata mme o entse mosebetsi o motle.
- c. Mong Sithole ke monna ya mosa.

Mongolo

Kopollela bukeng ya hao ya ho ngolla:

*Selina o rekisitse dibapadiswa le
dibuka tsa hae.*

*Nkgonwae o ne a le motlotlo
ka yena.*

Bokgeleke

Fapanyetsana ho balla hodimo

Ho rekiswa mahe a foreshe

Nkgono wa Kganya o ne a na le dikgoho tse ngata tse neng di behela mahe a mangata. Lelapa le ne le jele mahe kaofela, empa ho ne ho ntse ho na le mahe a mangata a setseng ka jareteng.

Mantsiboya a tsatsi le leng nkgono a pheha papa le mahe e le dijo tsa mantsiboya.

Motswalle wa Kganya, Teboho, a ja le bona. Teboho a ba bolella kamoo mahe a bona a latswehang ha monate ka teng. Kganya a mo hlalose hore ke mahe a dikgoho tsa bona.

Mantsiboyeng ao nkgono a nahana ka botebo ka mahe a mangata a setseng le ka seo Teboho a se boletseng. A ba le mohopolo!.

Ka letsatsi le hlahlamang, Kganya a fumana nkgono a etseditse dikgoho hoko ka mapolanka le dipekere. Nkgono a bolella Kganya hore hoko e tla etsa hore ho be bonolo ho bokeletsa mahe, hobane dikgoho di tla behela mahe ka hokong. Nkgono a hlalosa leano la ho rekisa mahe a salang.

Kganya le ausi wa hae ba thusa ka ho bapatsa hore ho rekiswa mahe. Nkgono a jwetsa Ntate Moeti ka mahe. Ntate Moeti o ile a bua le batho ba bangata.

Mme wa Teboho e bile moreki wa pele! A bolella nkgono kamoo Teboho a ratang mahe ka teng.

Nkgono a etsa qeto ya sebedisa tjhelete eo ba e bokeleditseng ka ho rekisa mahe ho jala meroho a e rekise.

Kutlwisiso

Ngolla dikarabo ka bukeng ya hao ya ditlhakiso:

1. **Nkgono a ahile eng?**
Nkgono o ahile...
2. **Leano la nkgono ka mahe a setseng ebile lefe?**
Leano la nkgono ebile ho...
3. **Nkgono o sebedise eng ho aha hoko ya dikgoho?**
Nkgono o sebedisitse... le... ho aha hoko ya dikgoho.
4. **Na o nahana ke mohopolo o motle ho jala meroho? Hobaneng?**
Ke nahana ke / ha se mohopolo o motle ho jala meroho hobane...

Bala pheletso e fapaneng ya pale.

Dikgoho tsa Nkgono di behetse mahe a mangata ho feta tekano.

Mantsiboyeng a mang, motswalle wa Kganya, Teboho o ile a ja tinara le bona mme a re mahe a bona a monate. Mantsiboyeng ao, Nkgono ile a nahana ka mahe ana a mangata. O ile a tlelwa ke mohopolo! Ka le hlahlamang, Nkgono o ile a pakela mahe ana ka sethotong se sehlo.

“Tloho Kganya,” a rialo. “Re ya sekolong sa hao.”

Nkgono o ile a fana ka mahe ana kitjheneng ya sekolo. Baithuti ba ile ba fuwa mahe a bedisitsweng mmoho le motoho.

“Mahe a etsa bana ba shahle ba be bohlale,” Nkgono a bososela Kganya o ne a le motlotlo. Batho kaofela ba ne ba re nkgonwae o etsa dijo tse monate ka ho fetisisa tsa hoseng motseng!

Buisanang ka dipheletso tse fapaneng tsa pale.

1. O ratile pheletso efe?
2. Hobaneng?
3. O ka nahana mokgwa o mong o fapaneng eo pale e ka fellang ka ona?

Mabopi

ba-

Lebopi la beke

Mosebetsi wa lebopi le ke ofe?

- Le bontsha bongata ba mabitso a batho, sehlopheng sa 1 sa mabitso. mo - ba

Re fumana lebopi lena hokae?

- Le ngolwa qalong ya lentswe.

Mohlala:

- monna a 1 - banna ba 2

Ho dikhouda

Fapanyetsanang ho bala mantswe mme le buisane ka meelelo ya ona.

batho

basadi

baeti

Bokgeleke

Fapanyetsana ho balla hodimo

Batho ba moketeng

Maobane ke ne ke ile moketeng le batswadi ba ka. Mokiteng moo ho ne ho na le batho ba bangata. Basadi ba ne ba le ka tlung ba pheha. Banna ba ne ba le kantele ba nwa dino. Banana ba ne ba bapala ka dipopi bashanyana ba bapala bolo.

Ho ne ho thabisa ho bona kamoo batho kaofela ba neng ba thabile kateng. Basadi ba ne ba pheha ba ntse ba qoqa ebile ba ntse ba tsheha. Ba bang ba banna ba ne ba jaefela mmimo o monate o neng o letseditse hodimo. Bashemane ba ne ba rasiitse, banana bona ba ne bolokehile ka phaposing ya nkgono.

Mabopi

Fumana mantswe ohle temeng a sebedisang: **ba-**
Ngola lenane la mantswe bukeng ya hao.

Kutlwisiso

Ngolla dikarabo ka bukeng ya hao ya ditlhakiso:

Mosebetsi wa lebopi ba- ke ofe?

1. Le bontsha hore batho ba bangata.
2. Le bontsha hore ketso e etsahetse.
3. Le bontsha seo motho a se etsang.

Mabopi

Bala mehlala ya dipolelo.

Hlokomela kamoo dikarolo tse sehetsweng mela di fetolang moelelo.

Moeti o se a fihlile moketeng.

Baeti ba se ba fihlile moketeng.

Mabopi

Ngola dipolelo hape ka bukeng ya hao.

Fetola (lebopi / lentswe) le sehetsweng mola ho bontsha: *bongata ba dintho kapa batho*.

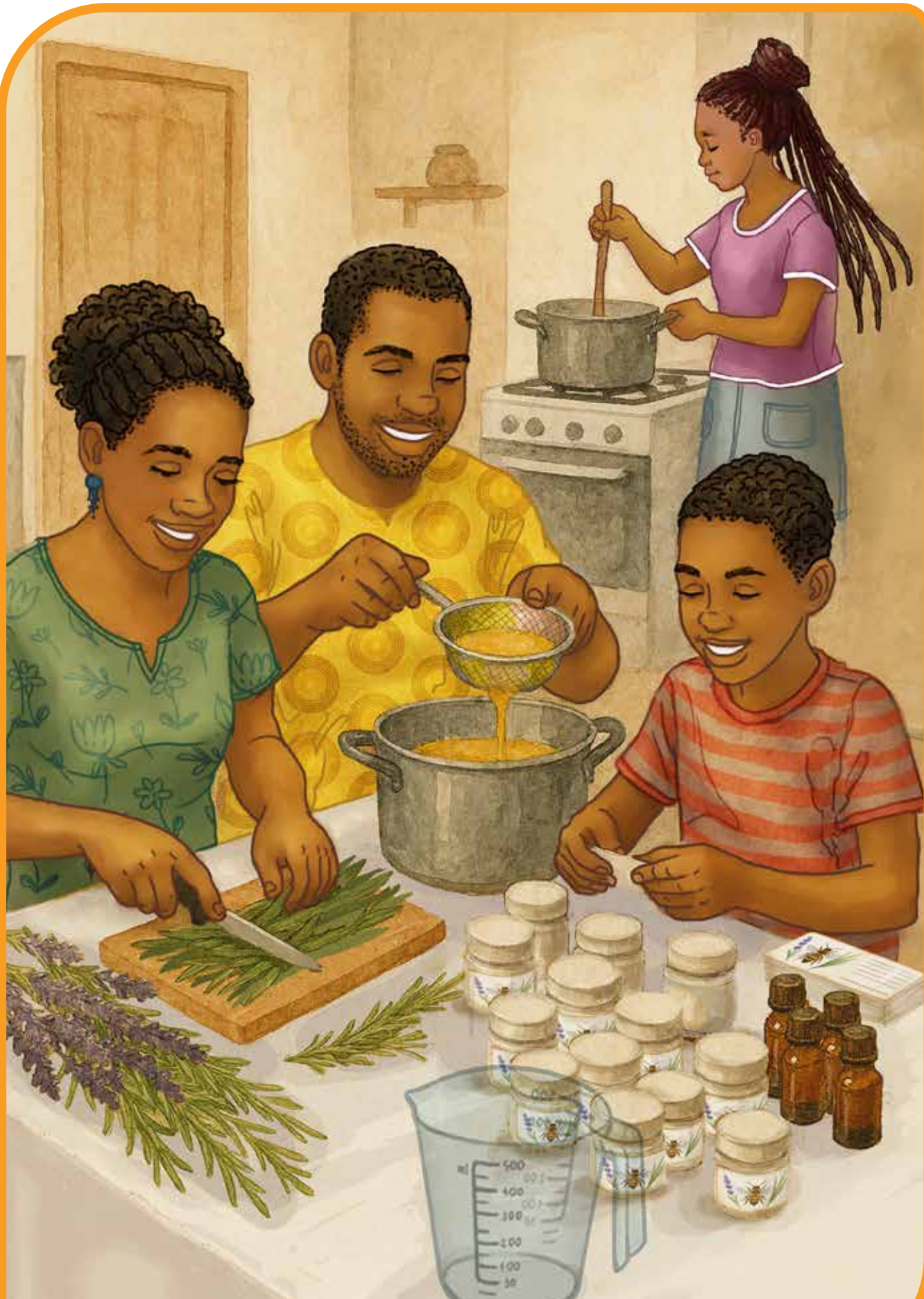
1. Ke bua le mosadi ka kitjhineng
2. Moeti o dutse le monna.
3. Duma o bapala bolo le moshanyana.
4. Nkgono o dutse le ngwanana ka kamoreng.
5. Mme o re ke ise moeti moo banna ba leng teng.

Bokgeleke

Fapanyetsana ho balla hodimo

Eitse ha ke bona basadi ba ntse ba tshola ke ile ka mathela kantle, ho ilo bolella Thabo weso a neng a ntse a bapala le bashanyana ba bang hore re atametse ja. Bashanyana ba ne ba thabile.

Moqoqo wa dipale tsa boiqapelo

Bokgeleke

Sebedisa matshwao a puo ho o thusa ho bala ka bokgeleke.

Ha o bona kgutlo, kgefutsa.	.
Ha o bona feelwane, ekga moya.	,
Ha o bona letshwao la potso, fetola lentswe la hao ho botsa potso.	?
Ha o bona letshwao la makalo, fetola lentswe ho bontsha maikutlo.	!
Ha o bona leqotsi, fetola lentswe la hao ho iketsa eka o motho ya buwang.	"..."

Bokgeleke

Fapanyetsanang ho balla dipolelo hodimo.
Ela matshwaopuo hloko.

1. Lebenkeleng ho na le dibapadiswa tse ngata, dipopi, dibolo le dibuka.
2. Ntatemoholo wa ka a dilemo di 86, o ntse a sebetsa lebenkeleng la hae.
3. Ema pele!
4. Lebitso la ngwaneno ke mang?
5. "Tswa!" Ralebenkele a hweletsa.
6. "Ke ne ke tlo botsa Thuso o teng?" Thato a botsa.
7. "Nka o hlatswetsa koloj," moshemane a rialo. "Ke kopa feela R80 ho e hlatswa le ho e tshasa politjhi."

Ho enkhouda

Ngola dipolelo hape ka bukeng ya hao.
Kenya matshwaopuo a siilweng.

1. toropong ho na le mabenkele a mangata a rekisang diaparo
2. reka hona jwale o boloke
3. mose o ke bokae moreki a botsa
4. lebitso la lebenkele lena le savemore
5. ke rekile masapo khabetjhe letswai le phofo ya papa.

Bokgeleke

Fapanyetsana ho balla hodimo

Lebenkele la ho baka la Mmanako

Mmanako o dula toropong eo a holetseng ho yona Mpumalanga. Toropo ya habo, Graskop e ntle haholo. Batho ba bangata ba e etela ho tswa lefatsheng ka bophara.

Mmanako ke sebaki. Hoseng ho hong le hong o tsoha esale ka matjeke. O baka borotho bo foreshe bo sootho. O baka le dikuku tse monate tsa marula. Lebenkele la hae le lenyenyane le dula le nkgah monate.

Baeti ba bangata ba ema lebenkeleng la Mmanako ho reka borotho le dikuku pele ba etela diphororo.

O rekisa lofo e le nngwe e foreshe ka R35. O rekisa dikuku tse nyane tsa marula R15 e le nngwe.

Baeti ba rata ho latswa dijo tsa Afrika Borwa, mme Mmanako o rekisa dikuku tse ngata tsa marula.

Mmanako o sebedisa tjhelete ho patala rente, motlakase le basebetsi ba hae. O na le batho ba babedi ba mo sebeletsang. O sebedisa tjhelete le ho reka folouru le disebediswa tse ding.

Mmanako o rata ho leka dirisepe tse ntjha. O ntse a leka risepe e ntjha ya bohobe ba dihwapa.

O nahana hore
batho ba
bangata ba tla
bo rata.

Kutlwisiso

Ngolla dikarabo ka bukeng ya hao ya ditlhakiso:

1. Mmanako o holetse kae?

- a. Toropong ya Graskop
- b. Porofenseng ya Mpumalanga
- c. Toropong ya Granskop porofenseng ya Mpumalanga

2. Mmanako o ne a rekisa mofuta ofe wa dikuku?

- a. Dikuku tsa marula
- b. Dikuku tsa mahobe a sootho
- c. Dikuku tsa mofumahadi

3. Ke dintho dife tse pedi tseo Mmanako a tshwanetseng ho di lefella?

- a. Rente le mafura a koloi
- b. Motlakase le dikuku
- c. Sebaka sa kwebo le motlakase

Mongolo

Kopollela bukeng ya hao ya ho ngolla:

Ka Moqebelo, ke ile ka etsetsa

dipopi tsa ka diaparo.

Ka Sontaha ke ile ka rekisa tse

ding

Bokgeleke

Fapanyetsana ho balla hodimo

Kelvin Doe: DJ Focus

Kelvin Doe o tswaletswe Freetown, Sierra Leone.

Motseng wa habo Kelvin ho ne ho ena le mehalala ya motlakase, empa e ne e sa sebetse hantle. Motse wa habo o ne o ba le phepelo ya motlakase hang ka beke.

Ha Kelvin a le dilemo tse 10, o ile a batla ho lokisa bothata bona ba motlakase. O ile a bokeletsa ditshepe tsa kgale le disebediswa tsa motlakase tse robeliheng. O qetile dihorahora a kopanya disebediswa tsena ho fihlela ebile di sebetsa hape. Ka ho ikwetlisa letsatsi le letsatsi, a ithuta ho lokisa disebedisawa tsa motlakase.

Ha Kelvin a le dilemo tse 13, o ile a aha leshala la ho kgantsha matlo a motseng wa habo.

Yaba, Kelvin o utlwela ka kampo e kgethehileng ya bana ba batlang ho rarolla mathata setjhabeng sa bona. Lebitso la mohlophise e ne e le David Sengeh.

Kelvin o ile a etsa qeto ya ho qala seyalemoya. “Ha re ka ba le seyalemoya, re ka bua ka mathata ohle a setjhaba sa habo rona,” Kelvin a rialo. A kopanya sehlopha mme ba ingodisetsa ho ba karolo ya kampo.

Ha a le kampong, Kelvin o ile a rala ntho e nngwe le e nngwe ya tla e hloka ho qala seyalemoya sa hae. A hlophisa le basebetsi ba seyalemoya. A etsa qeto ya hore seyalemoya sa hae se tla hasa dipale, ditaba, mehopolo le mmimo. Kelvin a ipha lebitso leo a tla le sebedisa seyalemoyeng: DJ Focus

David o ile a ba le tumelo ya hore Kelvin o na le bokgoni le tjheseho. Kelvin a hapa kgau e ka hodimo kampong.

David o ile a ba a hlophisetsa Kelvin ho kenela lenaneo la yunibesithi e bitswang MIT dinaheng tse kopaneng tsa Amerika. Ena ke yunibesithi e e tsejwang ka tsa saense le tshibollo. Kelvin o ne a le dilemo tse 16. E ne e le yena ya monyane ka ho fetisisa ha a memelwa lenaneong leo.

Ho fihlela tsatsing lena, Kelvin o tsamaisa seyalemoya sa hae, o sibolla ntho tse ntjha, mme o thusa setjhaba sa habo.

Kutlwisiso

Ngolla dikarabo ka bukeng ya hao ya ditlhakiso:

1. **Kelvin Doe o tswa hokae?**
Kelvin Doe o tswa...
2. **Ke mang mohlophisi wa kampo eo Kelvin a ileng ho yona?**
Mohlophisi wa kampo ke...
3. **Lebitso la Kelvin la seyalemoyeng ke mang?**
Lebitso la Kelvin la seyalemoyeng ke...
4. **Kelvin o sebedisitse seyalemoya ho aba mehopolo ya hae, Matsatsing a kajeno, re ka aba mehopolo jwang?**
Matsatsing a kajeno re ka aba mehopolo ka ho...

Bala pheletso e fapaneng ya pale.

Taba tse ding ka Kelvin: Kelvin ha a ka a ba mohlodi kampong. O ne a hlona, empa ha a ka a emisa.

Lapeng habo, o ile a aha seteishene sa radio le metswalle ya hae. O ile a etsa mabone ka disebediswa tsa kgale. Mabone a ne a sebedisa kganya ho tswa letsatsing. O ile a fa mmae lebone la pele. Bosiu bo bong le bo bong ho ne ho kganya lapeng labo.

Kelvin o ile a ruta le bana ba bang ho lokisa dintho.

O ntse a tswela pele ka ho qapa le ho etsa dintho tse ntle motseng wa habo.

Buisanang ka dipheletso tse fapaneng tsa pale.

1. O ratile pheletso efe?
2. Hobaneng?
3. O ka nahana mokgwa o mong o fapaneng eo pale e ka fellang ka ona?

Mookotaba: Re etsa phapang

Ntlafatso ya puo:

Qotso

Mantswe a bohlokwa a qotsitsweng puong ya motho a itseng. Ha motho a bua ntho e nang le molaetsa o matla o ahang, re ela mantswe a hae hloko, e le hore re ka a pheta.

“Eba phetoho e o batlang ho e bona lefatsheng.” Mahatma Ghandi
Qotso ena e re ruta hore re se ke ra emela motho e mong a tlo lokisa dintho kapa a etse phethoho. Qala. Mohlala: Ha o batla mebala e hlwekileng – phutha matlakala. Mahatma Ghandi o re: Se ke wa ipelaetsa. Tloho ka tharollo.

Ha o batla ho ntlafatsa ho ngola kapa mongolo wa hao o lokela ho bala. Le ha o batla ho ntlafatsa bokgoni ba hao ba ho bala o lokela ho ngola. Ho ngola le ho bala di sebetsa mmoho.

Dipale:

Mohale o a ipuella

Grata Thunberg, mohale wa phethoho ya tsa maemo ba lehodimo

Tlotlontswe

ho soma: Ho bua dintho tse hloakang mosa ho etsa motho e mong a ikutlwe hampe kapa a hlajwa ke dihlolong.

hlorisitswe: Ho tshwara motho e mong ka tsela e kgopo kapa ho mo utlwisisa bohloko ka makgetlo.

ho hlabahlaba: Ho ntsha ntho lesobeng ka ho e hlaba.

emela motho: Ho thusa kapa ho buella motho ha a tshwarwa ka leeme.

tshilafatso: Dintho tse ditshila kapa tse kotsi tse moyeng, metsing, kapa lefatsheng tse utlwisang dimela, diphoofolo, le batho bohloko.

bere ya phola: Bere e kgolo e tshweu e phelang dibakeng tse batang haholo tse haufi le lewatile la Arctic.

Tlotlontswe

phetoho ya boemo ba lehodimo:	Diphetoho tsa nako e telele tse boemong ba lehodimo tse etsang hore polanete e tjhesa haholo mme ebile di ama le tlhaho.
boipelaetso:	Ha batho ba kopana mmoho ho bontsha hore ha ba dumellane le ntho e itseng mme ba batla diphetoho.
bothata:	Ntho e fosahetseng kapa e thata mme e hloka ho lokiswa.
tharollo:	Tokiso ya bothata.
tikoloho:	Lefatshe le re potapotileng, jwaloka dimela, diphoofolo, metsi, naha le batho.
mohlodi wa tlhaho:	Ntho eo batho ba e sebedisang eo re e fumanang tlhahong jwaloka metsi, mahlasedi a letsatsi, difate kapa mobu.

Botsa ba lelapa la hao

Nka etsa eng ho thusa ba lelapa la ka le ho etsa phapang?

O nahana bothata bo teng tikolohong ya rona ke bofe? Na ho na le seo re ka se etsang ho e ntlafatsa?

Mabopi

i-

Lebopi la beke

Mosebetsi wa lebopi le ke ofe?

- Le bontsha seo motho a se etsang ho yena, kapa a iketsetsang sona.

Re fumana lebopi le kae?

- Le ngolwa qalong ya lentswe.

Mohlala:

- thusa - ithusa

Ho dikhouda

Fapanyetsanang ho bala mantswe mme le buisane ka meelelo ya ona.

itokisetsa

ikhadikela

itshasetsa

Bokgeleke

Fapanyetsana ho balla hodimo

Re hola ka ho ithusa le ho iketsetsa

Maobane hoseng ke ile ka itsosa ha mme a ne a le siyo. Ke ne ke setse le abuti wa ka. Ke ile ka itokisetsa ho ya sekolong ka ba ka itshella motoho. Kamora moo ke ile ka ipakella mokotla wa ka wa dibuka.

Ha ke kgutla hae ho tswa sekolong, ke ile ka ya ka kitjhineng ho lo iketsetsa dijo. Ke ile ka ikhadikela mahe ka ba ka itshasetsa borotho ka Rama. Ha ke qetile ho ja ke ile ka ntsha buka ya ka ya padiso ka ipalla maqhepe a mahlamo.

Mabopi

Fumana mantswe ohle temeng a sebedisang: i-
Ngola lenane la mantswe bukeng ya hao.

Kutlwisiso

Ngolla dikarabo ka bukeng ya hao ya ditlhakiso:

Mosebetsi wa lebopi i- ke ofe?

1. Le bontsha bongata ba batho
2. Le bontsha seo motho a se etsang ho yena kapa a iketsetsang sona.
3. Le bontsha bonngwe ba dintho.

Mabopi

Bala mehlala ya dipolelo.

Hlokomela kamoo dikarolo tse sehetsweng mela di fetolang moelelo.

Refilwe o etsetsa dijo.

Refilwe o iketsetsa dijo.

Mabopi

Ngola hape ka bukeng ya hao.

Fetola (lebopi / lentswe) le sehetsweng mola ho tseo ba iketsetsang tsonatseo ba iketsetsang tsona.

1. Dineo o phehela mahe.
2. Thabo o tsholela dijo.
3. O lokela ho thusa.
4. Nkadime kame ke kame moriri.
5. Ke tseba ho etsetsa samentjhisi.

Bokgeleke

Fapanyetsana ho balla hodimo

Mme o ne a le motlotlo ka nna ha ke mo qoqela ka dintho tseo ke ileng ka iketsetsa tsona. Ke ile ka mmolella hore hoseng ke ile ka itsosa, ka ipakella mokotla, ka ba ka itshella motoho.

Mookotaba: **Re etsa phapang**

Bokgeleke

Sebedisa matshwao a puo ho o thusa ho bala ka bokgeleke.

Ha o bona kgutlo, kgefutsa.	.
Ha o bona feelwane, ekga moya.	,
Ha o bona letshwao la potso, fetola lentswe la hao ho botsa potso.	?
Ha o bona letshwao la makalo, fetola lentswe ho bontsha maikutlo.	!
Ha o bona leqotsi, fetola lentswe la hao ho iketsa eka o motho ya buwang.	“...”

Bokgeleke

Fapanyetsanang ho balla dipolelo hodimo.
Ela matshwaopuo hloko.

1. Re ile ra reka dikuku, dibalunu, dipompong le senomaphodi bakeng sa mokete wa mme wa tswalo.
2. Kamora moo, re ile ra ya lapeng ra qala ka dihlophiso.
3. Re tlo re, “Mahlohonolo”
4. Hobaneng re rata ho keteka le batho ba bang?
5. Ntate o ile a re, “Tlisa sekere ke tlo seha leleme lena.”
6. “Sekere se kae ntate?” ka mmotsa.
7. “Etsa kapele, mmao o tla tloha a fihla hona jwale.” ho rialo Ntate.

Ho enkhouda

Ngola dipolelo hape ka bukeng ya hao.
Kenya matshwaopuo a siilweng.

1. re ne re besitse nama ya nku le ya kgoho
2. o tla nthuso ho pheha papa
3. o tla tjha
4. ntate o re re se senye nako hobane mme o se atametse ho fihla
5. ha re etsetsa mme dintho tse ntle o dula a thabile

Bokgeleke

Fapanyetsana ho balla hodimo

O ka bapala le rona

Neo o ne a rata ho bapala bolo ha sekolo se tswa. O ne a dula a ya phakeng e pela lehae la hae moahong o moholo o sedikadikwe, Ponte Towers.

Motsheare wa mantsiboya ka tsatsi le leng, Neo o ne a bapabapala ka bolo ya hae lebaleng. Moshemane ya moholo ya bitswang Jabu a ya phamola bolo ya Neo.

“Ke bolo ya ka jwale ena,” Jabu a tsheha. “Ikele hae, moshanyana!”

Neo a utlwa pelo ya hae e otlala kapele. A sheba hodimo difoleteng tsa Berea, yaba o sheba mohlekefetsi ya moholo. O ne a tseba hore Jabu o etsa ntho e sa lokang. Neo a ema a tsitsitse. “Tjhe, Jabu,” Neo a rialo ka sebetse, ka lentswe le phahameng. “Ke bolo yaka eo. Ke kopa o e kgutlise.” Jabu a mo atamela. “Ha ke sa batle?” a rialo.

“Kaofela re batla ho bapala bolo,” Neo a mo araba ka moya o fatshe. “O ka nna wa bapala le rona, empa o seke wa nka dintho tsa ka.”

Bana ba bang ba neng ba bapala phakeng ba emisa ba shebella. Ba atamela mme ba ema pela Neo.

“Ee, Jabu! E ba le toka!” ho kgaruma ngwanana ya bitswang Lerato.

Jabu a sheba sehlopha se seholo sa bana. A bona hore ha ho ya tshehang le yena. Ka monyebe, Jabu a lahlela bolo maotong a Neo. “Ho lokile,” Jabu a honotha.

Neo a nka bolo ya hae. A ikutlwa a le motlotlo. O ipuelletse kgahlanong le mohlekefetsi haufi le difolette tse tummeng tsa Ponte Towers.

Kutlwisiso

Ngolla dikarabo ka bukeng ya hao ya ditlhakiso:

1. **Neo le metswalle ya hae ba ne ba bapalla kae?**
 - a. Tseleng e phetheselang Hillbrow.
 - b. Ka hara Ponte Towers.
 - c. Phakeng e pela Ponte Towers.
2. **Re tseba jwang hore Jabu ke mohlekefetsi?**
 - a. Ha a batle Lerato a bapale bolo.
 - b. O phamola bolo ya Neo.
 - c. O otlala Neo.
3. **Hobaneng Jabu a kgutlisa bolo ya Neo?**
 - a. Bana ba bang ba emela le Neo.
 - b. Mme wa Neo o tla phakeng
 - c. Ho se ho ba lefifi mme Jabu o tshwanetse ho ya hae.

Mongolo

Kopollela bukeng ya hao ya ho ngolla:

Motho ke motho ka batho ba
bang.

Ke nahana Mme o tlo thaba
haholo ha a fumana seo re mo
etseditseng sona.

Bokgeleke

Fapanyetsana ho balla hodimo

Mohale o a ipuella

“Ho ne ho le jwang sekolong kajeno?” ho botsa mme wa Mohale. “Ho ne ho le hantle fela,” Mohale a rialo. “Ha o bonahale o le hantle,” ho rialo mme wa Mohale. O ne a nepile! Mohale o ikutlwa a halefile kamora hore a bone bana ba bang ba soma Topollo sekolong. A bolella mmae kamoo ba neng ba le kgopo ka teng.

“Ke a ipotsa hore ebe o ka thusa jwang?” Mme wa Mohale a mmotsa. “Mohlomong nka ba bolella hore ba kgaotse hoba kgopo,” a rialo.

Ka letsatsi le hlahlamang ha tshepe e lla bakeng sa nako ya kgefutso, Mohale a ikutlwa a ngongorehile. O ne a ngongorehisitswe ke hore ha a ka a ema a buella Topollo, bana ba bang ba tla tshehisa ka yena le yena. A nahana hore ba tla tshehisa ka lesoba le jeresing ya hae.

Ha a fihla kantle, Topollo o ne a dutse a le mong. Bana ba bang ba ne ba mo potapotile. Ba mo supa mme ba mo tsheha. Mohale a ema ka pela Topollo. “Kgaotsang!” a ba kgaruma. “Kgaotsang ho ba kgopo!” Pelo ya hae e ne e otlala kapele. Sefahleho sa hae se ne se utlwahala se futhumetse.

Bana ba kgaotsa ho soma Topollo. Ba itsamaela.

Monghadi Maboya a bitsa Mohale a tle ho bua le yena. “Ke bone tsela eo o ile wa emella Topollo. Ke motlotlo haholo ka wena,” Monghadi Maboya a rialo. O ile fa Mohale setikara. “Nako e tlang, o ka nna wa tla ntjwetsa,” ho rialo Monghadi Maboya.

Mohale a ikutlwa a le motlotlo ka ho emella motswalle wa hae.

Kutlwisiso

Ngolla dikarabo ka bukeng ya hao ya ditlhakiso:

1. **Bana ba bang ba ne le kgopo ho mang sekolong?**
Bana ba ne le kgopo ho...
2. **Monghadi Maboya o file Mohale eng?**
Monghadi Maboya o file Mohale...
3. **Mohale o buile le mang ka bothata boo?**
Mohale o buile ka bothata bona le...
4. **Na o kile wa emela motswalle? O ne o ikutlwa jwang?**
Eya nkile ka emela motswalle. Tjhe ha ke so ka ke emela motswalle. Ke ne ke ikutlwa ke...

Bala pheletso e fapaneng ya pale.

Eitse ha Mohale a tswela kantle, bana ba bang ba ne ba tsheha Topollo. Mohale o ne a tshohile hoo a neng a sa batle ho hweletsa. O ile a matha a ilo bitsa Monghadi Maboya.

“Monghadi ba ntse ba qala Topollo!” ho rialo Mohale. “Ke kopa o tle o tlo thusa.”

Monghadi Maboya o ile a atamela. “Ho qala bana bang ha se ntho e lokileng,” a bolella baithuti. “Lona le tla ikutlwa jwang ha le qalwa?”

Baithuti ba ile ba kopa Topollo a ba tshwarele. Yaba Mohale o dula pela hae. “Tloho o tlo bapala le rona.” a rialo. Topollo o ile a bososela ka pelo ya hae kaofela.

Buisanang ka dipheletso tse fapaneng tsa pale.

1. O ratile pheletso efe?
2. Hobaneng?
3. O ka nahana mokgwa o mong o fapaneng eo pale e ka fellang ka ona?

Mabopi

di-

Lebopi la beke

Mosebetsi wa lebopi le ke ofe?

- Le bontsha bongata ba dintho sehlopheng sa se /di.

Re fumana lebopi le kae?

- Le ngolwa qalong ya lentswe.

Mohlala:

- seeta se 1 - dieta tse 2

Ho dikhouda

Fapanyetsanang ho bala mantswe mme le buisane ka meelelo ya ona.

dikere

selepe

serurubele

Bokgeleke

Fapanyetsana ho balla hodimo

Sefate

Bana ba Sehlopha sa 3 ba ne ba etetse serapeng sa diphoofolo. Ba ne ba dutse moriting tlasa difate. Phakeng ho ne ho fofa dirurubele tse ngata. Dirurubele tse pedi di ile tsa dula hodima dieta tsa Teboho. Nthabi yena o ile a hweletsa ha a bona dikgo tse ngata tse nyenyane difateng.

Banana ba bangata ba ile ba lo dula ditulong. Ba ne ba se ba tshaba ho dula ka tlasa difate ka baka la dikgo tseo ba di boneng. Re ile ra ilo sheba dimela tse ntle tseo di neng di lenngwe kamora difate. Re ile ra kopana le baithuti ba bang ba tswang dikolong tse fapaneng.

Mofoloji

Fumana mantswe ohle temeng a sebedisang: di-
Ngola lenane la mantswe bukeng ya hao.

Kutlwisiso

Ngolla dikarabo ka bukeng ya hao ya ditlhakiso:

Mosebetsi wa lebopi di- ke ofe?

1. Le bontsha bongata ba batho
2. Le bontsha bongata ba dintho
3. Le bontsha sehlopha sa dintho.

Mabopi

Bala mehlala ya dipolelo.

Hlokomela kamoo dikarolo tse sehetsweng mela di fetolang moelelo.

Re dula setulong.

Re dula ditulong.

Mabopi

Ngola dipolelo hape ka bukeng ya hao.

Fetola (lebopi / lentswe) le sehetsweng mola ho bontsha: *bongata ba dintho kapa batho*.

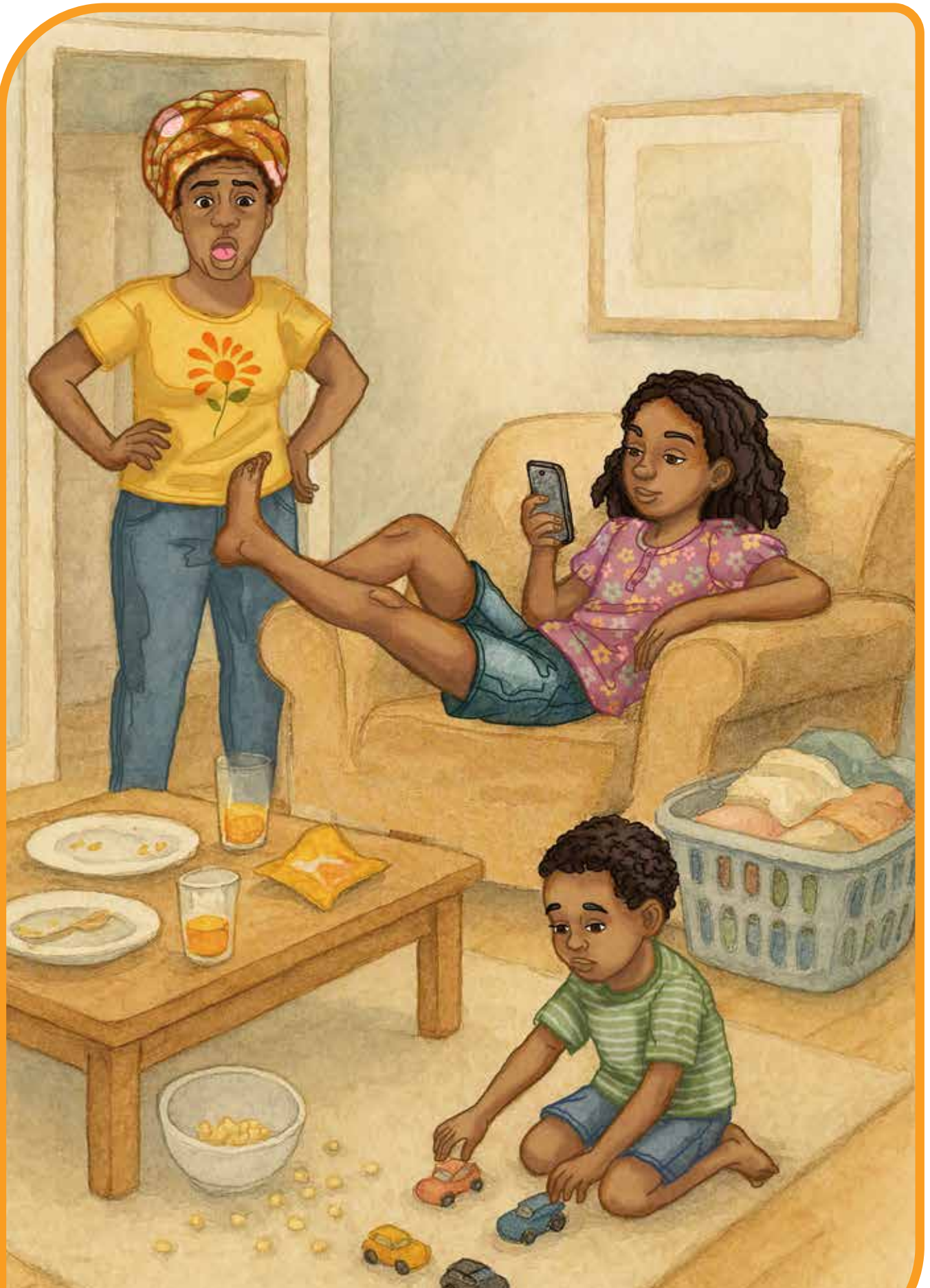
1. Manana o tshaba sekgo.
2. Serurubele se fofela hodimo.
3. Ha re a lokela ho kgaola sejalo.
4. Mosa o rekile seeta se setjha.
5. Batho ba kapa patsi ka selepe.

Bokgeleke

Fapanyetsana ho balla hodimo

Batho ba bangata ba nahana hore dikgo ke dikokonyana. Empa ha ho jwalo. E nngwe ya dintho tse etsang hore dikgo e se be karolo ya dikokonyana ke hore di na le maoto a robedi.

Moqoqo wa dipale tsa boiqapelo

Bokgeleke

Sebedisa matshwao a puo ho o thusa ho bala ka bokgeleke.

Ha o bona kgutlo, kgefutsa.	.
Ha o bona feelwane, ekga moya.	,
Ha o bona letshwao la potso, fetola lentswe la hao ho botsa potso.	?
Ha o bona letshwao la makalo, fetola lentswe ho bontsha maikutlo.	!
Ha o bona leqotsi, fetola lentswe la hao ho iketsa eka o motho ya buwang.	“...”

Bokgeleke

Fapanyetsanang ho balla dipolelo hodimo.
Ela matshwaopuo hloko.

1. Re ile ra bokelletsa dibotlolo, makotikoti, pampiri le dipolasitiki hore di ile ntjhafatswa.
2. Re hlwekisa phaka, batho ba tla e sebedisa ka bolokolohi.
3. Phuta pakete eo hona jwale!
4. Ke mang a tla nthusang ho nosetsa?
5. Titjhere wa rona o itse, “Kenyang dipampiri ka lebokoseng.
6. “Na nka o kukisa mekotla ya hao Nkgono?” Neo a botsa.
7. “Matsoho a manyenyane,” ho rialo Mama. “A ka etsa ntho tse kgolo.”

Ho enkhouda

Ngola dipolelo hape ka bukeng ya hao.
Kenya matshwaopuo a siilweng.

1. re rekile dihwete ditapole le dinawa
2. hobaneng re tsamaya le wena
3. phutha dipampiri tseo
4. mosuwehlooho o re re tlise dibuka tsa rona tsa kgale
5. re na le moriti ka baka la difate tsa rona

Bokgeleke

Fapanyetsana ho balla hodimo

Motswalle a le mong ya lokileng

Amara o falletse Afrika Borwa ho tswa Zimbabwe. O ne a dula motseng o phetheselang le ba lelapa la hae. Amara o ne a rata sekolo sa hae se setjha. Empa ka nako tse ding o ne a ikutlwa a hlorile.

Bana ba bang ba ne ba sa batle ho bapala le yena. Ba ne ba seba ha a feta pela bona. Ba ne bare o bua ka mokgwa o fapaneng.

Motsheare wa mantsiboya o mong, Amara o ne a dutse mathuleng a ntlo ya habo. O ne a lokisa koloinyana ya sebakadiswa ya mabelo ya hae. Moshemane ya bitswang Sphe a feta le metswalle ya hae. “Hobaneng o phela mona?” Sphe a ja Amara ka bohale. “Boela naheng ya heno!”

Amara a utlwa dikgapha di tlala mahlo. Empa a seke a lla. A ema mme a nka koloi ya hae. “Ke dula mona jwale hobane batswadi ba ka ba sebetsa mona,” ho rialo Amara ka sebetse. “Kaofela re tswa Afrika. Lehae la ka le letle, jwalo ka Afrika Borwa.”

Sphe a tsheha. Empa motswalle wa hae Lerato a seke a tsheha. Lerato a sheba koloi ya sebakadiswa ya Amara. “He banna! Mabidi a kgona jwang ho thinya kapele tjee?” ho botsa Lerato. A tla haufi le yena.

“Ke sebedisitse dikwahelo tsa kgale tsa dibotlolo,” ho rialo Amara. “O batla ke o thuse ho e penta?”

Lerato a dula pela Amara ditepising. Sphe o ne a ba shebelletse. A ikutlwa e le sethoto a eme a le mong. Ka monyebe, a itsamaela. Amara a ikutlwa a thabile. Motswalle a le mong a ka fetola ntho tsohle.

Kutlwisiso

Ngolla dikarabo ka bukeng ya hao ya ditlhakiso:

1. **Amara o ne a phela kae pele a tla Afrika Borwa?**
 - a. Cape Town
 - b. Botswana
 - c. Zimbabwe
2. **Amara o ne a lokisa eng mathuleng a ntho?**
 - a. Popi
 - b. Koloinyana ya mabelo
 - c. Sesebediswa sa ka kitjhineng
3. **Hobaneng Lerato a ile a atamela Amara?**
 - a. O ne a batla ho mo nkela pente
 - b. O ne a batla ho omanyana Sphe.
 - c. O ne a batla ho sheba mabidi

Kopollela bukeng ya hao ya ho ngolla:

*Ka kopo, sebedisang dipolasetiki
hape.*

Mmaki o loha ka polasetiki

Bokgeleke

Fapanyetsana ho balla hodimo

Greta Thunberg, mohale wa phethoho ya tsa moemo ba lehodimo

Greta Thunberg o ne a dula naheng ya Sweden. Boko ba hae bo ne bo sebetsa ka tsela e fapaneng hobane o ne a le 'Autism'. Ka nako tse ding ho ne

ho le thata hore a buisane le batho ba bang. Empa o ne a kgona ho tsepamisa maikutlo haholo nthong tsa bohlokwa.

Ka letsatsi le leng, titjhere wa hae o ile a bontsha vidiyo ka lefatshe. Greta a bona dibere tse phelang sebakeng se lehlwa tse hlonameng le dipolasetiki ka lewatleng.

“Hobaneng polanete e utlwa bohloko?” Greta a botsa.

Titjhere a hlalosa hore dikoloi le difeme di etsa hore moya o tjhese haholo. Sena se bitswa phethoho ya boemo ba lehodimo. Greta o ne a tseba hore o lokela ho thusa.

O ile a qala ka ho bua le ba lelapa la hae. “Re lokela ho kgaotsa ho sebedisa polasetiki,” Greta a ba bollela. Mme wa hae a kgaotsa ho palama difofane. Ntate wa hae a kgaotsa ho ja nama.

Kamora moo, Greta a etsa letshwao le leholo sekotwaneng sa patsi. A dula kantele ho moaho wa mmuso o moholo a le mong. Ka letsatsi la bobedi bana ba bang ba mo latela. E se kgale, dikete tsa batho di ne di batla ho thusa.

Greta o bile a ema a etsa puo e kgolo. O ne a ikutlwa a tshohile, empa a tiya.

“Ke ne ke nahana hore nkeke ka etsa phethoho hobane ke le monyenyanane,” ho rialo Greta.

Bana lefatsheng ka bophara ba ile ba bona dividiyo tsa hae inthaneteng. Ba ile ba qala boipelaetso le bona ho boloka Lefatshe. Greta o bontshitse hore motho e mong le e mong a ka thusa polanete ho sa kgathalletsehe hore o monyenyanane hakae.

Kutlwisiso

Ngolla dikarabo ka bukeng ya hao ya ditlhakiso:

1. Greta o holetse kae?

Greta o holetse...

2. Greta o ile a bonang vidiyong e ileng ya mo hlorisa?

Greta o ile a bona vidiyo ya... e ileng ya mo hlorisa.

3. Ntate wa Greta o ile a kgaotsa ho etsang ho boloka lefatshe?

Ntate wa Greta o ile a kgaotsa...

4. Na o ne o tla kenela boipelaetso ba Greta? Hobaneng?

Ke ne ke tla/ ke ne ke sa tlo kenela boipelaetso ba Greta hobane...

Bala pheletso e fapaneng ya pale.

Ditaba ekeditsweng ka Greta: Greta o ne a sa batle ho fofa ka difofane hobane di silafatsa lefaufau. Ha a ne a menngwe ho ya beha puo Amerika, o ile a tsamaya ka sekepe! Leeto le ile la nka dibeke tse pedi.

Greta o ile a bua le baetapele ba lefatshe ka bophara. “Mamelang borasaense,” a ba bolella.

Greta o ile a kgethwa e le Motho wa Bohlokwa wa Selemo ke buka e nngwe e tsebahalang. O ne a le dilemo di 16 feela - motho a monyenyane ka fo fetisisa! Greta o ntse a sebetsa ho etsa bonnete ba hore lefatshe le bolokehile.

Buisanang ka dipheletso tse fapaneng tsa pale.

1. O ratile pheletso efe?

2. Hobaneng?

3. O ka nahana mokgwa o mong o fapaneng eo pale e ka fellang ka ona?

Mookotaba: Boitsebiso ba rona

Ntlatfatso ya puo:

Maele

Polelo e sebedisang bohlale ho ruta thuto tse bohlokwa / itseng

Ngwana lekgala o tsamaya ka lekeke jwaloka mmae

Ho bolelwa hore o futsitse botho, boitshwaro, kapa diketso tsa batswadi ba hae, e ka ba tse ntle kapa tse mpe. Ka nako e nngwe ho boetse ho bolelwa hore ho etsisa seo ba se etsang kapa ho tsamaya mehlaleng ya bona.

Dipale:

Trevor Noah, motho wa batho

Afrika Borwa ya bohle

Tlotlontswe

kgethollo ya merabe:	Ho tshwara motho e mong ka leeme ka baka la morabe wa hae.
morabe o tswakilweng:	Motho eo batswadi ba hae e leng ba merabe e fapaneng.
rametlae:	Motho eo mosebetsi wa hae e leng ho thabisa batho ka ho ba tshehisa.
mokgelo:	Motho ya ikutlwang a fapane le ba bang sehlopheng kapa a ikutlwa a sa amoheleha.
lefa:	Meetlo, ditumelo, setso kapa tjhelete fetisetwang lelokong.
boitsebiso:	Motho eo o leng yena, ho kenyeletsa setso, lelapa, le maitemohelo a hao.
kgotsa:	Ho bua ntho e itseng ka ho nyakalla.
ho ikemisetsa:	Ho itokisetša ntho e itseng e boima kapa e tshosang.
boitsebo:	Dintha tse o etsang seo o leng sona.

Tlotlontswe

ikgethile:	Ho kgetheha le ho fapana le ba bang.
tlhompho:	Ho ba mosa ho batho ba bang mme o ananela maikutlo, ditumelo le ho fapana ha bona.
ditumelo:	Mehopolo eo batho ba nahanang hore ke nnete kapa e bohlokwa.

Botsa ba lelapa la hao

Na re na le metswalle le ba leloko ba tswang dinaheng tse ding tse fapaneng le tsa rona? Ha ho le jwalo, ba tswa kae?

Ke meetlo efe eo re nang le yona e bohlokwa botjhabeng ba rona?

Mabopi

ha-

Lebopi la beke

Mosebetsi wa lebopi le ke ofe?

- Le bontsha tsela/mokgwa eo ntho e etswang ka yona.

Re fumana lebopi le kae?

- Le ngolwa qalong ya lentswe.

Mohlala:

- ngata - hangata

Ho dikhouda

Fapanyetsanang ho bala mantswe mme le buisane ka meelelo ya ona.

haholo

hararo

hampe

Bokgeleke

Fapanyetsana ho balla hodimo

Hantle

Lerato o bua haholo. Tsatsing lena o hlasitse hampe. O se a buile hangata ka tsela e makatsang. Hangata ke leka ho mo kgalemela. Empa ha a mamele. O qadile a imametse hantle. Empa kamora nakwana a qalella. Mme o mo kgalemetse hararo.

Mme o ile a re botsa hore re lapile. Ke ile ka bolella mme hore ke lapile hanyane feela. Lerato ke motho a jang haholo. A ke ke be a re o lapile hanyane jwalo ka nna. A ka ja habedi a re ha a kgora. Ke nahana hore o itshwere hampe.

Mabopi

Fumana mantswe ohle temeng a sebedisang: **ha-**
Ngola lenane la mantswe bukeng ya hao.

Kutlwisiso

Ngolla dikarabo ka bukeng ya hao ya ditlhakiso:

Mosebetsi wa lebopi ha- ke ofe?

1. Le bontsha bongata.
2. Le bontsha tsela, mokgwa kapa makgetlo ao ntho e etshetseng ka ona.
3. Le bontsha dintho tse etsang dintho tse itseng.

Mabopi

Bala mehlala ya dipolelo.

Hlokomela kamoo dikarolo tse sehetsweng mela di fetolang moelelo.

O ile makgetlo a mararo.

O ile hararo

Mofoloji

Ngola dipolelo hape ka bukeng ya hao.

Fetola (lebopi / lentswe) le sehetsweng mola ho bontsha: *mokgwa, tsela kapa makgetlo ao ntho e itseng e entsweng ka ona..*

1. Ke buile makgetlo a mabedi.
2. Ke mmone makgetlo a mahlano.
3. O eta makgetlo a mangata.
4. O bua ka mokgwa o monate.
5. Nka ja sejo seo makgetlo a lekgolo.

Bokgeleke

Fapanyetsana ho balla hodimo

Re ne re ituletse hamonate re ntse re qoqa. O ile a fihla lerato weso. A qalella a bua haholo. Kgetlong lena, Mme o mo kgalemetse hanngwe feela. Yaba o a mo tlohela a tswele pele ka ho bua haholo hona ha hae.

Mookotaba: **Boitsebiso ba rona**

Bokgeleke

Sebedisa matshwao a puo ho o thusa ho bala ka bokgeleke.

Ha o bona kgutlo, kgefutsa.	.
Ha o bona feelwane, ekga moya.	,
Ha o bona letshwao la potso, fetola lentswe la hao ho botsa potso.	?
Ha o bona letshwao la makalo, fetola lentswe ho bontsha maikutlo.	!
Ha o bona leqotsi, fetola lentswe la hao ho iketsa eka o motho ya buwang.	“...”

Bokgeleke

Fapanyetsanang ho balla dipolelo hodimo.
Ela matshwaopuo hloko.

1. Lapeng leso re bua Sesotho, Setswana le English hanyenyane.
2. Le ha re shebahala re fapane, kaofela re metswalle.
3. Ema, o re phetele pale ya hao!
4. Ke eng e etsang lelapa leno le ikgethe?
5. Titjhere Nti o ile a re, “Taka setshwantsho sa ba lelapa la hao.
6. “Lebitso la hao le tswa kae?” Lebo a botsa.
7. “Nkgono wa ka ke yena a nthehileng lebitso,” ho rialo Hloni, “Le bolela lehlohonolo.”

Ho enkhouda

Ngola dipolelo hape ka bukeng ya hao.
Kenya matshwaopuo a siilweng.

1. re ile ra arolelana dibeko senuku le atjha
2. o bua puo efe
3. re bolelle pale ya hao
4. mme o itse o apare mose wa hao o motjha
5. le ha ke le monyenyane ke na le ditoro tse kgolo

Bokgeleke

Fapanyetsana ho balla hodimo

Lebenkele le letjha Limpopo

Zain o ne a dutse hodima lebokoso le leholo. A shebile kantle ka fensetere. Lehae lena le letjha le fapane haholo le la Pakistan.

Kwana Pakistan, Zain o ne a utlwa modumo o biletsang batho ntlong ya thapelo ya semoseleme letsatsi le letsatsi. Mona, o utlwa dikgomo le dinonyana. Mobu wa mona le ona o mokgubedu.

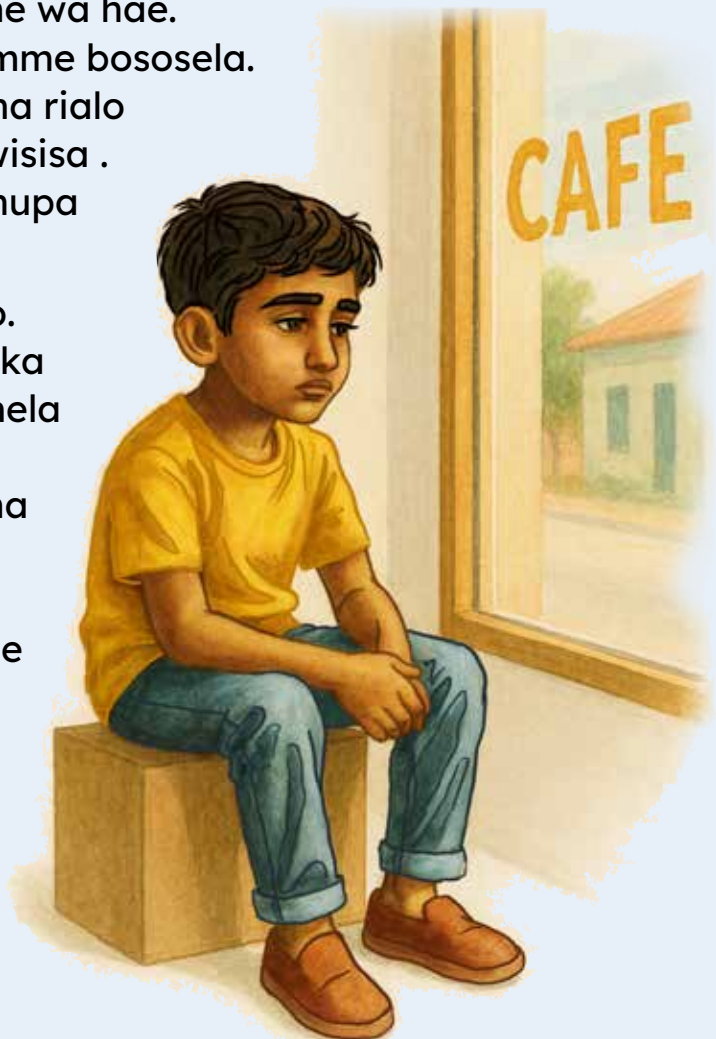
Lelapa la Zain le butse lebenkele le lenyenyane. O ne a thusa ntate wa hae ho fiela. Zain o ne a ikutlwa a hlorige mme a jewa ke budutu. O ne a sa tsebe le puo ya mona. Boholo ba batho ba motseng ona ba ne ba ya kerekeng. O ne a ipotsa hore ebe o tla ba le metswalle na.

Yare a sa lebella, ha kena moshemane ka lebenkeleng a tsamaya le mme wa hae. Moshemane eo a sheba Zain mme bososela. A itshupa sefubeng. “Thabo” ha rialo moshemane butle. Zain a utlwisisa. A bososela le yena mme a itshupa sefubeng. “Zain,” a rialo.

Thabo a hla a bososela haholo. “Dumela, Zain,” Thabo a rialo ka hloko ka sekgowa. Zain a dumela ka hlooho. “Dumela, Thabo,” Zain a arabela. Bobedi ba bona ba ne ba tseba sekgowa ha nyane feela, empa ba ile ba sebedisa pososelo ya setswalle ho buisana.

Bosiung boo, Zain a ya dikobong a ikutlwa betere. Ho ne ho thabisa ho tseba hore Thabo e tla ba motswalle wa hae haufinyana.

Pale ena e tswela pele bekeng e tlang.

Kutlwisiso

Ngolla dikarabo ka bukeng ya hao ya ditlhakiso:

1. **Zain o ne a dula kae pele a fallela Limpopo?**
 - a. Johannesburg
 - b. Pakistan
 - c. England
2. **Mmala wa mobu wa Limpopo o jwang?**
 - a. sootho
 - b. mokgubedu
 - c. mosehla
3. **Bashemane ba buisane jwang qalong?**
 - a. Ka difounu
 - b. Ka ho ngola mantswe fatshe
 - c. Ka dipososelo tse thehang setswalle

Mongolo

Kopollela bukeng ya hao ya ho ngolla:

Batho ba moetlo wa Hindu ba
na le medimo e mengata.

e jwaloka Shiva le Rama.

Bakreste ba rapela Modimo le
Morena Jesu.

Bokgeleke

Fapanyetsana ho balla hodimo

Trevor Noah, motho wa batho

Trevor Noah o holetse Afrika Borwa. Ka nako eo, ho ne ho na le tsamaiso e mpe ya kgethollo. Melao e ne e re batho ba merabe e fapaneng ha ba dumellwa ho nyalana kapa ho ba le bana.

Mme wa Trevor e ne e le motho ya motsho, mme ntate wa hae e le lekgowa. Ka baka la melao, Trevor o ne a sa dumellwa ho ya dibakeng tsa batho ba batsho kapa tsa makgowa. Ho ne ho sena moo a kgonang ho kenella.

Ha ba ne ba ya pakeng, batswadi ba hae ba ne ba tlameha ho etsa e ka ha ba mo tsebe. Ka letsatsi le leng, Trevor o ile a bona ntatae mme a nyakalla. “Ntate!” a hweletsa, a matha ka potlako. Ntate wa hae o ne a tshaba maponesa, yaba o a baleha. Trevor o ile a nahana hore ke papadi ya monyaka mme a mo lelekisa.

Ha Trevor a dula le nkgono wa hae Soweto, o ne a sa kgone ho bapalla mmileng. Ba lelapa la hae ba ne ngongoreha hore maponesa a tla mo nka. Trevor o ne a batla ho bapala ka pelo ya hae yohle yaba o epa mokoti ka tlasa terata ya tshimo.

Hore a be le metswalle, Trevor o ile a ithuta ho bua dipuo tse ngata tse fapaneng. Ha a ne a bua le batho ka dipuo tsa bona, ba ne ba lebala hore ha a tshwane le bona.

Ha morao, kgethollo ya merabe e ile ya fela yaba Trevor o ya sekolong se hodimo. E ne e ntse e le yena feela ngwana wa merabe e tswakilweng mme a sa tsebe hore a dule le mang ka nako ya kgefutso. Yaba o qala kgwebo ho rekela baithuti ba bang lebenkeleng. O ne a rekela bana ba bang dijo mme a ba tshehisa.

“O a tshehisa!” bana ba bang ba mmolella.

Ho tshehisa batho ho ile ha etsa Trevor a ikutlwe a amohelohile. Kajeno, ke seswasi se seholo hohle lefatsheng.

Kutlwisiso

Ngolla dikarabo ka bukeng ya hao ya ditlhakiso:

1. Trevor Noah o holetse naheng e feng?

Trevor Noah o holetse...

2. Hobaneng ha ntate wa Trevor a ile a lokela ho mmaleha phakeng?

Ntate wa Trevor o ile a lokela ho baleha hobane...

3. Trevor o ile a leka ho etsa eng hore a kgone ho bapala le bana ba bang?

Hore a kgone ho bapala le bana ba bang, Trevor...

4. Hobaneng ho ithuta dipuo tse ding ho thusitse Trevor?

Ho ithuta ho bua dipuo tse ding ho thusitse Trevor hobane...

Bala pheletso e fapaneng ya pale.

Ho feta ka Trevor: Trevor o ile a fallela Amerika. Dilemong tse supa o ne a hasa lenaneo le tummeng telebisheneng le bitswang The Daily Show. Dimilione tsa batho di ne di mo shebella bosiu bo bong le bo bong.

Hape Trevor o ile a ngola buka ka bophelo ba hae. Lebitso la buka ena ke Born a Crime. Bongata ba batho lefatsheng bo e badile.

Trevor ha a ka a lebala Afrika Borwa. O ile a qala mokgatlo o thusang bana ho fumana thuto e ntle. “Thuto e fetotse bophelo ba ka.” ho rialo Trevor.

Buisanang ka dipheletso tse fapaneng tsa pale.

1. O ratile pheletso efe?

2. Hobaneng?

3. O ka nahana mokgwa o mong o fapaneng eo pale e ka fellang ka ona?

Mabopi

ma-

Lebopi la beke

Mosebetsi wa lebopi le ke ofe?

- Le bontsha ha motho wa mme, mosadi kapa ngwanana a na le lerato le fetang tekano la ntho e itseng kapa o tsebahala ka ntho e itseng.

Re fumana lebopi le kae?

- Le ngolwa qalong ya lentswe.

Mohlala:

- madijo

Ho dikhouda

Fapanyetsanang ho bala mantswe mme le buisane ka meelelo ya ona.

Malerata

Mantwa

maditaba

Bokgeleke

Fapanyetsana ho balla hodimo

Matshela

Motshidisi o ne a dutse a ja dijo tsa hae tsa Sontaha. Eitse Madijo ha a mmona a ja, o ile a tlohela seo a neng a se etsa. Malerata o ile a mo tlatsetsa lerata a mmolella kamoo a kgalang kateng. Madijo o ile a bolella Malerata hore a mo shebe hantle ha se Mantwa ebile ha a tlo lwana le yena.

Eitse ha Maditaba a utlwa hore Madijo o batlile a lwana le Malerata. O ile a hasa ditaba tsena tsa ba tsa fihla ditsebang tsa Mantwa le Matshela. Ke a ipotsa hore na Matshela o tlo etsa tshele ka ditaba tsena neng.

Mabopi

Fumana mantswe ohle temeng a sebedisang: **Ma-**
Ngola lenane la mantswe bukeng ya hao.

Kutlwisiso

Ngolla dikarabo ka bukeng ya hao ya ditlhakiso:

Mosebetsi wa lebopi Ma- ke ofe?

1. Le bontsha seo mosadi kapa ngwanana a tummeng ka yona.
2. Le bontsha bongata ba dintho.
3. Le bontsha bongata ba batho

Mabopi

Bala mehlala ya dipolelo.

Hlokomela kamoo dikarolo tse sehetsweng mela di fetolang moelelo.

Ke mosadi ya lonya.

Ke Malonya.

Mofoloji

Ngola dipolelo hape ka bukeng ya hao.

Fetola (lebopi / lentswe) le sehetsweng mola ho bontsha: *ntho eo mosadi a tummeng ka yona.*

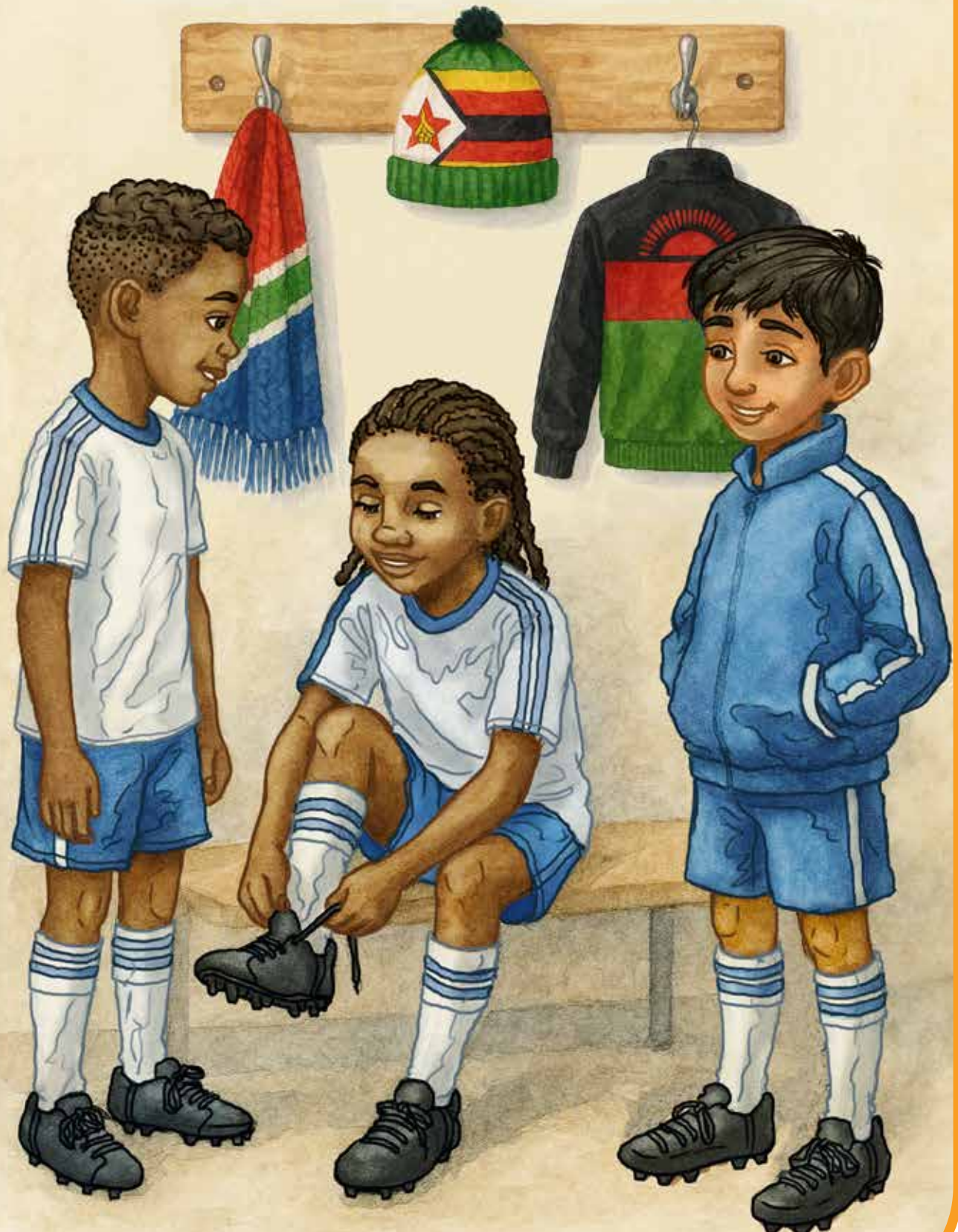
1. Ke mme ya lefufa.
2. Ke ngwanana ya mosa.
3. Ke ausi ya ratang ditopo.
4. Ke ngwanana ya ratang boroko.
5. Ke ngwanana ya hlahileng pula e na.

Bokgeleke

Fapanyetsana ho balla hodimo

Nkgono o mpalletse pale e monate e re rutang ho phedisana le batho. Baphetwa ba pale ena e ne e le Malefufa, Mamosa le Maditopo. Maditopo o ne a rata ho rwala ditopo.

Moqoqo wa dipale tsa boiqapelo

Bokgeleke

Sebedisa matshwao a puo ho o thusa ho bala ka bokgeleke.

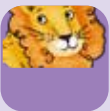
Ha o bona kgutlo, kgefutsa.	.
Ha o bona feelwane, ekga moya.	,
Ha o bona letshwao la potso, fetola lentswe la hao ho botsa potso.	?
Ha o bona letshwao la makalo, fetola lentswe ho bontsha maikutlo.	!
Ha o bona leqotsi, fetola lentswe la hao ho iketsa eka o motho ya buwang.	“...”

Bokgeleke

Fapanyetsanang ho balla dipolelo hodimo.
Ela matshwaopuo hloko.

1. Ka Letsatsi la Botjhaba re ile ra arolelana dibeko, masonja ting le disamoosa.
2. Le ha ke fedile matla, ke a thahasella
3. Eba motlotlo ka seo o leng sona.
4. Le bua puo efe lapeng leno?
5. Mme o ile a re: “Apara mose wa hao wa botjhaba hosane.”
6. “Le ne le bapala dipapadi dife ha le ne le le banyenyane?”
Bophelo a botsa.
7. “Ke hlahetse mahaeng,” ho rialo Nkgono, “Empa pelo ya ka e ne e dula e tletse lerato.”

Ho enkhouda

Ngola dipolelo hape ka bukeng ya hao.
Kenya matshwaopuo a siilweng.

1. lapeng leso re bua sesotho setswana le english
2. ke sejo sefe se o se ratang ka ho fetisisa
3. eba motlotlo ka botjhaba ba hao
4. nkgono o itse lebitso la hao le bolela lethabo
5. ke rata ba lelapa la ka haholo.

Bokgeleke

Fapanyetsana ho balla hodimo

Ho abelana le ho ithuta mmoho

Tsatsi le latelang, Thabo a kgutla. O ne a tshwere bolo ya maoto ka matsohong a hae. Thabo a bontsha Zain bolo. “Re bapale?” ho botsa Thabo. E ne le lentswe le bonolo la senyesemane. Zain a dumela ka hlooho a thabile. “Eya, ha re bapale!” ha rialo Zain.

Bashemane ba dula kantele mobung o mokgubedu. Ba rahela bolo pele le morao. Thabo a supa sefate se seholo. “Sefate,” ho rialo Thabo. Zain a sheba mme a bososela. “Sefate se seholo,” ho rialo Zain. Bashemane ba sebedisitse mantswe a makgutshwane le matsoho a bona ho bua.

Zain o ne a batla ho mo abela ho itseng ho tswa Pakistan. O ile a kena ka hare lebenkeleng mme a tla le masimba a babang. A fa Thabo pakete e le nngwe. “Dijo,” Zain a rialo ka pososelo.

Thabo a loma. A tona mahlo. “A monate! A baba empa a monate!” ho rialo Thabo. A pikitla mpa ya hae ho bontsha hore o a ratile.

Zain a tsheha. Ba ne ba sa tsebe mantswe a mangata a sekgowa. Empa ba ne ba sebedisa matshwao, dipososelo, le bolo ya maoto ho ba metswalle ya nnete.

Kutlwisiso

Ngolla dikarabo ka bukeng ya hao ya ditlhakiso:

1. **Thabo o tlile le sebakadiswa sefe lebenkeleng?**
 - a. Koloinyana
 - b. Dimabole
 - c. Bolo ya maoto
2. **Zain o abetse Thabo eng?**
 - a. Buka e ntjha
 - b. Masimba a babang
 - c. Senomaphodi
3. **Ke eng ntho e tshwanang ka bashemane ba babedi ba?**
 - a. Ba rata papadi ya bolo ya maoto
 - b. Ba ithuta ho bua senyesemane
 - c. Dikarabo a le b

Mongolo

Kopollela bukeng ya hao ya ho ngolla:

BaKreste ba dumela ho Modimo
MaAfrika a mang a dumela ho
badimo.

Bokgeleke

Fapanyetsana ho balla hodimo

Afrika Borwa ya bohle

Lelapa la Olivier le tswa Burundi, naha e nyane kontinenteng ya Afrika.

Titjhere wa hae Mong Dube o ile a re, “Hosane ke Letsatsi la Botjhaba! Le apare seaparo sa setso sa heno”.

Olivier a nahana ka meropa ya Karyenda Burundi. O ile a ipotsa hore na o dumelletswe ho keteka setso sa hae.

Bosiung boo, Olivier o ile a ba le toro. A lora e ka bana ba bang ba tsheha diaparo tsa setso sa hae.

Hoseng Olivier a bolella ntate wa hae, “Ha ke batle ho ya sekolong kajeno.”

“Hobaneng, bothata ke eng?” Ho botsa ntatae, Monghadi Sephuma. Olivier are, “Ha ke na setso sa Afrika Borwa.” Ntatae a bososela mme a re, “Letsatsi la Botjhaba ke la bohle.”

Monghadi Sephuma a ntsha lesela la seaparo sa setso le bitswang pagne. Olivier a le apara mme a ya ho itjheba seiponeng. O ne a ntse a tshwenyehile. “Ha ho ka ba le motho ya ka reng ha ke a amohelaha?” Ho botsa Olivier.

Ntate wa hae a re, “Ba bolelle hore Afrika Borwa ke ya rona bohle!”

Olivier a kena ka phaposeng. A hula moya. Empa ha ho motho ya ileng a mo tsheha. “Helang! Ke rata seaparo sa hao,” ho bolela moithuti le yena Nthabeleng. “Ke batla ho ithuta ka botjhaba ba hao!”

Kekeletso a rialo.

Monghadi Dube a bososela le baithuti ba hae. “Mafa a rona kaofela a amohelohile!”

Olivier a bososela le ho feta hobane o ne a tseba hore o amohelohile.

Kutlwisiso

Ngolla dikarabo ka bukeng ya hao ya ditlhakiso:

1. **Lelapa la Olivier le tswa naheng efe?**
Lelapa la Olivier le tswa naheng ya...
2. **Lesela leo ntate wa Olivier a mo fileng lona le bitswang?**
Lebitso la lesela ke...
3. **Ke mang ya itseng o batla ho ithuta ka botjhaba ba Olivier?**
...o itse o batla ho ithuta ka botjhaba ba Olivier.
4. **Ke botjhaba bofe boo o batlang ho ithuta ka bona haholwanyane?**
Ke batla ho ithuta haholwanyane ka botjhaba ba..., hobane...

Bala pheletso e fapaneng ya pale.

Oliver o ile a kena ka phaposeng ya hae. Moshanyana e mong o ile a tsheha. “Ke eng ntho eo?” a rialo a e supa.

Pelo ya Oliver e ile a betsa ka potlako. Yaba o hopola mantswe a ntate wa hae.

“Ke pagne, ya Burundi,” Oliver a araba. “Afrika Borwa ke lehae la batho ba bangata ba tswang Burundi.”

Monghadi Dube o ile a dumela ka hlooho. “Oliver o nepile.” Tloho, re bolelle ka botjhaba ba hao.

Oliver o ile a bolella baithuti ka didrums tsa Karyenda. Bohle ba ile ba opa diatla. Mmoho le le moshemane ya ileng a tsheha. “Moetlo wa hao o kgahlisa!”

Buisanang ka dipheletso tse fapaneng tsa pale.

1. O ratile pheletso efe?
2. Hobaneng?
3. O ka nahana mokgwa o mong o fapaneng eo pale e ka fellang ka ona?

Mookotaba: Re ithuta dintho tse ntjha

Ntlatfatso ya puo:

Pina

Mantswe a binwang e le mmimo. Hangata dipina di kenyelletsa morethetho, phetapheto, le raeme ho thusa ho fetisa pale kapa ho ntsha maikutlo.

Tsebo e ntjha, tloho kwano!

Ke hlalefa le ho feta, ke ruteha haholo.

Diphoso di a nthusa Dipotso di mpontsha tsela.

Ke ngwana ya ithutang dintho tse ntjha letsatsi le letsatsi.

E ruta bana hore ba thahaselle thuto. Thothokisong ena bana ba mema thuto. Ba e mema jwaloka motswalle. Tlhoho Kwano. Hona ho bolela hore ba ikemiseditse, ha ba na letswalo, ba thabela ho ithuta dintho tse ntjha.

Dipale:

**Tshenolo o ithuta ho
thuisa**

**Kathrine Johnson ke
mang?**

Tlotlontswe

ho thuisa: Ketso ya tlwaelo eo o dulang o kgutsitse mme o tsepamise mohopolo hore o thuse ho ikutlwa o na le kgutso mme o phuthulohile.

ho ba le kgutso: Ho ikutlwa o na le kgotso, o phuthulohile, mme o sa ngongoreha kapa o halefile.

sitisehile: Ha o tlosa tlhokomelo a hao nthong eo o lelang ho tsepamisa maikutlo ho yona.

iketlile: Ho ikutlwa o phuthulohile mme ebile o ena le kgotso.

mmadipalo kapa radipalo: Motho ya sebedisang dipalo ho rarolla mathata mme a arabe dipotso.

matla a kgohedi: Matla a hulelang dintho fatshe mme a re thusa hore re se ke ra phaphamalla hodimo moyeng.

Tlotlontswe

kgetholla:	Ho tshwara motho e mong ka leeme ka baka la seo a leng sona.
ho beha meja fatshe:	Ha motho a emisa ho sebetsa hobane a se a hodile mme a se a qetile ka tshebetso ya hae.
ntlafatsa:	Ho ba betere nthong e itseng.
ditaelo:	Mehato e o latelang hore o etse ntho e itseng jwang.
risepe:	Lenane la ditswakwa le mehato ya etsa dijo.
disebediswa (disebediswa tsa ho ithuta):	Dintho tse re thusang ho ithuta jwaloka dibuka, ditshwantsho, dividiyo kapa batho ba re rutang.

Botsa ba lelapa la hao

Ke ntho efe e ntjha e o batlang ho ithuta yona?

O tla etsa jwang ho ithuta ntho ena e ntjha? Ke ditsela dife tse fapaneng tseo o ka di lekang ho ithuta ntho ena e ntjha?

Mabopi

din-

Lebopi la beke

Mosebetsi wa lebopi le ke ofe?

- Le bontsha bongata dihlopheng tsa mabitso sa n - di/ din

Re fumana lebopi le kae?

- Le ngolwa qalong ya lentswe.

Mohlala:

- nko e 1 - dinko tse 4

Ho dikhouda

Fapanyetsanang ho bala mantswe mme le buisane ka meelelo ya ona.

nku

nta

nkgo

Bokgeleke

Fapanyetsana ho balla hodimo

Re ne re ile polasing ya Rapolasi Morena.

O na le dinku tse ngata. Masoba a dinko tsa dinku a manyenyane. Rapolasi o re pela polasi ya hae ho na le moru. Moru oo o na le dinkwe. O tshaba hore dinkwe tseo di tla bolaya dinku tsa hae.

Nkgono o re Leteba a hlape. O re ha a sa hlape o tla tswa dinta. Leteba ha a rate ho hlapa. Empa o tshaba dinta. Leteba o lata dinkgo tsa nkgono. O re o lo kga metsi o tlo hlapa. Nkgono o tsamaya le yena hobane dinkgo tseo di boima.

Mabopi

Fumana mantswe ohle temeng a sebedisang: **din-**
Ngola lenane la mantswe bukeng ya hao.

Kutlwisiso

Ngolla dikarabo ka bukeng ya hao ya ditlhakiso:

Mosebetsi wa lebopi din- ke ofe?

1. Le bontsha bongata ba mabitso a batho.
2. Le bontsha bongata ba mabitso a dihlopha tsa n-di/din
3. Le bontsha mokgwa kamoo motho wa mme a ratang ntho e iseng ho feta tekano.

Mofoloji

Bala mehlala ya dipolelo.

Hlokomela kamoo dikarolo tse sehetsweng mela di fetolang moelelo.

O tsamaile ka ntho tsa ka.

O tsamaile ka dintho tsa ka.

Mabopi

Ngola dipolelo hape ka bukeng ya hao.

Fetola (lentswe) le sehetsweng mola ho bontsha: *bongata ba dintho kapa batho*.

1. O na le ntshi tse telele.
2. Ntsu di fofela hodimo
3. Ngwahola ntwa tsa bana di ne di le ngata
4. Rapolasi o na le nku tse ngata.
5. Nkgono o na le nkgo tse ngata tse ntle.

Bokgeleke

Fapanyetsana ho balla hodimo

Rapolasi o ile a re qoqela hore dinkwe tse pedi di ile tsa leka ho ja dinku tsa hae. Dintja tsa hae tse nne di ile tsa lwantsha dinkwe tseo. O ne a makalletse kamoo dintja di lwantsha dinkwe tseokateng.

Mookotaba: **Re ithuta dintho tse ntjha**

Bokgeleke

Sebedisa matshwao a puo ho o thusa ho bala ka bokgeleke.

Ha o bona kgutlo, kgefutsa.	.
Ha o bona feelwane, ekga moya.	,
Ha o bona letshwao la potso, fetola lentswe la hao ho botsa potso.	?
Ha o bona letshwao la makalo, fetola lentswe ho bontsha maikutlo.	!
Ha o bona leqotsi, fetola lentswe la hao ho iketsa eka o motho ya buwang.	“...”

Bokgeleke

Fapanyetsanang ho balla dipolelo hodimo.
Ela matshwaopuo hloko.

1. Selemong sena ke ithutile ho sesa, ho kgiba, le ho bala.
2. Kamora ho ikwetlisa makgetlo, ke ile ka kgona ho sesa.
3. E leke hape!
4. Ke ntho efe e ntjha eo o ka thabelang ho ithuta yona?
5. Ntate o ile a re, “Itshwarelle ka matsoho a mabedi.”
6. “Na o ka nthusa ho bapala chess?” Themba a botsa.
7. “Ke ne ke sa tsebe ho bala selemong se fetileng,” ho rialo Bongi, “Hona jwale ke bala bosiu bo bong le bo bong.”

Ho enkhouda

Ngola dipolelo hape ka bukeng ya hao.
Kenya matshwaopuo a siilweng.

1. ke a bala ke a ngola ebile ke tseba ho bala ho fihla ho lekgolo
2. ke mang a o rutileng ho bua
3. bona ke matha ka lebelo jwang
4. ntate o ile a re ke leke hape hosane
5. kamora ho ikwetlisa makgetlo a mangata ke ile ka ithuta ho palama baesekele

Bokgeleke

Fapanyetsana ho balla hodimo

Sekerini se senyane

Lesedi o ne a dula motsaneng o monyenyanane pela Kuruman. O ne a sena khomphutara. Le sekolong sa hae ho ne ho sena dikhomputara. Empa Lesedi o ne a batla ho ithuta. O ne a batla ho tseba ho ngola ka khomputara. O ne a batla le ho fuputsa dintho inthaneteng.

“Ka tsatsi le leng, ke tla sebedisa khomputara e kgolo,” a jwetsa nkgono wa hae. Mma Ditshopo a bososela. “O bohlale, Lesedi. O ka ithuta ntho e nngwe le e nngwe,” nkgonwae a rialo.

Mma Ditshopo o ne a na le founu e nyane ya sekwalekwale. Mantsiboya a letsatsi le leng le le leng, o ne a dumella hore Lesedi a sebedise founu. Lesedi a bula ho YouTube. A batlana le dividiyo ka dikhomputara.

Sekerini sa founu se ne se le senyane haholo, empa Lesedi o ne a se atametsa haufi. A shebella vidiyo ya kamoo o kgantshang le ho tima khomputara. Vidiyo ya mmontsha konopo e kgolo e nang le sedikadikwe le mola. “Tobetsa mona ho qala,” ho rialo monna ya vidiyong.

Lesedi a shebella le dividiyo tsa ho sebedisa khiboto ya khomputara. A ithuta hore ditlhaku di hokae. O ne a sena khiboto ya nnete, a iketsetsa yona ka ho e taka hodima pampiri.

Lesedi a ikwetlisa a sebedisa khiboto ya hae ya pampiri bosiu bo bong le bo bong. A tlanya menwanwa ya hae hodima ditlhaku mme a biletsa medumo ya tsona hodimo.

Pale ena e ya tswella beke e tlang.

Kutlwisiso

Ngolla dikarabo ka bukeng ya hao ya ditlhakiso:

1. **Lesedi o ne a dula kae?**
 - a. Toropong e kgolo
 - b. Pela Kuruman
 - c. Pakistan
2. **Lesedi o sebedisitse eng ho shebella dividiyo tsa YouTube?**
 - a. Thelebishene e kgolo
 - b. Founu ya nkgonwae ya sekwalekwale
 - c. Khomputara
3. **Lesedi o ithutile jwang ditlhaku tsa khiboto ya khomputara?**
 - a. O rekile khiboto
 - b. O kopile titjhere wa hae
 - c. O takile khiboto pampiring

Mongolo

Kopollela bukeng ya hao ya ho ngolla:

Re ka ithuta ntho tse ngata
malapeng a rona.

Re ka ithuta ho tswa Inthane
teng, telebisheneng le dibukeng.

Bokgeleke

Fapanyetsana ho balla hodimo

Tshenolo o ithuta ho thuisa

Tshenolo o tsohile hoseng ka matjeke hore a bale buka ya hae kante. Ka tshohanyetso a utlwa modumo o homotsang o tswa ka jareteng e haufi le ya habo. A ema hodima setulo sa hae a hlodisa ka hodima terata ya tshimo. Baahisane ba hae. Mofumahadi le Monghadi Kapoor, ba ne ba dutse hodima jwang ba kwetse mahlo.

“Ba etsang?” Tshenolo a ipotsa

Ka nako ya kgefutso, Tshenolo a bona motswalle wa hae Geeta. “Ke bone batswadi ba hao ba dutse fatshe hoseng hona,” Tshenolo a rialo. “Hobaneng ba ne ba etsa seo?” a botsa.

Geeta a bososela. “E bitswa ho thuisa!” O a thuisa hore o ikutlwe o kgutsitse mme o phodise hlooho ya hao.

Motsheareng wa mantsiboya, Tshenolo a leka thuisa kamora ntlo ya habo. A fapanya maoto a hae yaba o etsetsa modumo “Hmmm” tlase empa ha a ka a ikutlwa a na le kgotso.

Ka letsatsi le latelang, a bolella Geeta hore ha a kgona ho thuisa. Geeta a tsheha. “Ha o a etsa ka nepo! Ke o bone ka hodima terata” Tshenolo le yena a tsheha. Kamora sekolo, a ya habo Geeta. Geeta le ntate wa hae Monghadi Kapoor, ba nka Tshenolo ba mo isa kamora ntlo. Ba mmontsha hore a dule jwang, a behe matsoho a hae kae le hore a heme ka ho teba jwang.

“Kwala mahlo a hao feela o nahane ka ho phefumoloha ha hao,” ho rialo Geeta. Tshenolo a leka, empa a nna a nahana ka mosebetsi wa hae wa dipalo le hore mmae o pheha eng bakeng sa dijo tsa mantsiboya. “O ikutlwa o na le kgotso?” Monghadi Kapoor a botsa. “Ha ke kgolwe hore ke tla kgona ho etsa sena,” Ho araba Tshenolo.

“Ho nka nako le boikwetliso,” Geeta a rialo ka bonolo. “O kgutle hosane mme re tla ikwetlisa mmoho.” Tshenolo a kgutlela, a nna a leka.

Kutlwisiso

Ngolla dikarabo ka bukeng ya hao ya ditlhakiso:

1. **Tshenolo o ile a bona eng ka hodima terata?**
Tshenolo o ile a bona...
2. **Ba ha Kapoor ba ne ba etsang?**
Ba ha Kapoor ba ne ba...
3. **Tshenolo o ne a nahana ka eng ha a ne a leka ho thuisa?**
Tshenolo o ne a nahana ka... le...
4. **O etsa eng ha o batla ho ikutlwa o kgutsitse?**
Ha ke batla ho ikutlwa ke kgutsitse, ke...

Bala pheletso e fapaneng ya pale.

Tshenolo o ile a ya hae a ikutlwa a hloname. “Ha ke kgone ho imamela,” a bolella mmae. “Ke na le ntho tse ngata ka kelellong.”

Mmae o ile a bososela. “Ha ke aneha diaparo, ke nahana ka moya le letsatsi. Ke nako ya ka ya kgutso.”

Hoseng ho hlahlamang, Tshenolo o ile a bala buka ya hae kante. O ile a mamela dinonyana. O ne a ikutlwa a kgutsitse mme a ithobile matshwafo.

Kamora nakwana, Tshenolo o ile a bona Geeta. “Halo Geeta,” Tshenolo a dumedisa. “Ke fumane tsela ya ka ya ka ho thuisa. Ke dula tshimong ka mora ntlo ke bala buka. Na hoo ho lokile?”

“Ho lokile haholo,” Ke hantle hore o fumane ntho e nngwe e o sebeletsang.”

Buisanang ka dipheletso tse fapaneng tsa pale.

1. O ratile pheletso efe?
2. Hobaneng?
3. O ka nahana mokgwa o mong o fapaneng eo pale e ka fellang ka ona?

Sebopeho sa polelo

Fetolela dipolelo ho lekgathe letlang:

Hopola hore, ha re fetolela polelo ho lekgathe letlang, re:

- Kenya lentswe 'tlo' pele ho leetsi
- Hoo ho bontsha hore ketso ha e so etsahale.

1. Kopollela dipolelo ka bukeng ya hao.

Mosilo o ja bohobe ka jeme.

2. Seha mola ka tlasa leetsi.

Mosilo o ja bohobe ka jeme.

3. Kenya 'tlo' pele ho leetsi

o tlo ja

4. Ngola polelo lekgatheng letlang

Mosilo o tlo ja bohobe

5. Phetha ka dipolelo tsena.

- a. Bashemane ba bapala bolo.
- b. Mme o baka kuku.
- c. Neo o bala buka.

Sebopeho sa polelo

Lokisa dipolelo tsena tsa lekgathe letlang

1. Kopollela dipolelo ka bukeng ya hao.

tlo ntlo banna aha ba

2. Fumana mme o sehele leetsi mola

tlo ntlo banna aha ba

3. Fumana mme o etsetse leetsi sedikadikwe

tlo aha ntlo banna ba

4. Fumana mme o tshase leetsi

tlo aha ntlo banna ba

5. Ngola polele ka tsela ena:

banna ba tlo aha ntlo

6. Kenya matshwao a puo

Banna ba tlo aha ntlo

7. Boeletsa dipolelo

- a. mmmino se hosane sehlopha tlo pina bina sa
- b. e tshweu ntja e lelekisa tlo koloi
- c. tlo o shale taka setshwantsho

Sebopeho sa polelo

Fetolela dipolelo lekgatheng letlang.

1. Malome o reka koloi e ntjha.
2. Re hlwekisa diphaposi tsa rona.
3. Ha ke ye sekolong hosane.
4. Katse ya ka e bolaile tweba.
5. Rakgadi o bakile kuku ya tjhokolete.

Sebopeho sa polelo

Lokisa dipolelo tsa lekgathe letlang.

1. mme ya ke toropong le tlo
2. sesa ke ho ithuta tlo
3. qoqela o nkgono re tshomo tlo
4. papadi bapala ke tlo
5. nthoma tlo o mme shopong

Bokgeleke

Fapanyetsana ho balla hodimo

Ho ithuta ho sesa

Bekeng e tlang, Thabo o tlo ithuta ho sesa letamong la ho sesa pela sekolo sa hae. Titjhere wa hae Coach Zandi, o tlo mmontsha hore a rahe maoto, a be a butswela dipudula jwang. “Se tshohe Thabo. Ke tla tshwara letsoho la hao ka nako tsohle,” Coach Zandi o tla rialo.

Qalong, Thabo o tla itshwarella ka mahlakoreng a letamo a tiisitse. Ebe o kga moya ka botebo a be a sututsa ka maoto a hae. Mafelong a matsatsi a phomolo, Thabo o tlo sesetsa ka nqane letamong jwaloka tlhapi e nnyane e thabileng.

Moqoqo wa dipale tsa boiqapelo

Sebopeho sa polelo

Fetolela dipolelo lekgatheng letlang.

1. Lerato o taka setshwantsho.
2. Sipho o penta palesa.
3. Ngwanana o bapala moropa.
4. Amahle o tseba ho jaefa.
5. Bashemane ba bina pina.

Sebopeho sa polelo

Lokisa dipolelo tsa lekgathe letlang.

1. hlatswa tlo o bohlale dijana
2. tlo mme dipalesa o reka
3. nama tlo o besa malome
4. kganna tlo ntate o koloi
5. rona hodimo tlo e tsokela ntja ya mohatla

Bokgeleke

Fapanyetsana ho balla hodimo:

Tlo monate lora ke toro e

Kgweding e tlang e tlo ba konsarete e kgolo ya motjeko. Mahlape o ntse a ithuta jaefe e ntjha. O tlo ikwetlisa letsatsi le leng le le leng ka holong ya sekolo. “Ke tlo jaefa ka pelo ya ka kaofela,” o tlo tshepisa titjhere wa hae.

Mantsiboyeng a konsarete, holo e tlo tlala batho. Mmino o tlo bapala, mme Mahlape o tlo bontsha bokgoni ba hae kalaneng. Batho ba tlo mo opela diatla. Mahlape o tlo bososela.

Bokgeleke

Fapanyetsana ho balla
hodimo

Ho ithuta dintho tse kgolo

Ho so fete nako e kae,
Lesedi a batla ho tseba
haholwanyane. A sebedisa
founu ya nkgono Mma
Ditshopo ho shebella
dividiyo tsa di-imeile.
“Imeile ke lengolo
khomputareng,” vidiyo e a
hlalosa. Lesedi a shebella
kamoo o ngolang aterese.
A ithuta le ho sebedisa
letshwao le lenyane la @.

“Le shebahala jwalo ka katse e ikgaretseng,” Lesedi a nahana ka
pososelo. A ngola fatshe hore aterese ya imeile ya hae e kaba mang
ka bukeng ya hae ya ho ngola.

Kamora moo, a shebella dividiyo tsa inthanete. A bona kamoo
batho ba sebedisang mola wa ho fuputsa ho fumana lesedi
inthaneteng. A shebella le vidiyo ya kamoo o ngolang ditokomane
ka teng. Vidiyo e mmontshitse ho hodisa mantswe ka makgethe. O
ile a kopisetsa mehato ena bukeng ya hae ya ho ngola.

Ka tsatsi le leng, titjhere wa hae, Monghadi Molefe, a etsa semaka.
O ile a tla le khomputara ya hae ka phaposing. “Ke mang ya
tsebang ho kgantsha ntho ena?” ho botsa Monghadi Molefe.

Bana ba bang ba ne ba kgutsitse. Ba shebahala ba tshohile. Lesedi
a phahamisa letsoho la hae. “Ke a tseba,” ho rialo Lesedi.

A fetela ka pele. A fumana konopo e kgantshang mme a e tobetsa
hanghang. Sekerini sa kgantsha ka mmala o bolou.

Mong. Molefe a bososela. “O sebeditse, Lesedi!” a rialo. Lesedi a
ikutlwa a le motlotlo. Dithuto tsa hae ka founu ya nkgono di mo
sebeleditse.

Kutlwisiso

Ngolla dikarabo ka bukeng ya hao ya ditlhakiso:

1. **Ke phoofolo efe eo Lesedi a e nahanneng ha a bona letshwao la @?**
 - a. Noha
 - b. Seboko
 - c. Katse
2. **Mong. Molefe o ile a tla le eng sekolong ka tsatsi le leng?**
 - a. Khomputara ya hae
 - b. Bolo ya maoto
 - c. Masimba a babang
3. **Lesedi o ile a ikutlwa jwang ha a qeta ho bula khomputara?**
 - a. O ile a ikutlwa a tshohile
 - b. O ile a ikutlwa a saretswe
 - c. O ile a ikutlwa a le motlotlo

Mongolo

Kopollela bukeng ya hao ya ho ngolla:

Mahlape o ithuta ho bapala piano.

Titjhere wa hae, Mme Molefi o thabile haholo.

Bokgeleke

Fapanyetsana ho balla hodimo

Katherine Johnson ke mang?

Bosiung bo bong, Geeta le ntatae ba ne shebile kgwedi. “Ke batla ho ya kgweding ka tsatsi le leng,” Geeta a rialo. “Ke nahana o ka mpa wa tshwana le Katherine Johnson,” ho rialo ntatae.

“Katherine Johnson ke mang?” Geeta a mmotsa. “Ha e ne e se ka yena, e kabe ho se na motho ya ile a kgona ho ya kgweding,” ho rialo ntatae.

Katherine Johnson e ne e le moithuti ya bohlae. O qadile sekolo se phahameng a le dilemo tse 10. O ile yunibesithing a le dilemo tse 14. Katherine o ne a le hlwahlwa ka thuto ya dipalo. Barupelli ba hae ba ne ba tshwanela ho mo etsetsa dithuto tse ntjha.

Geeta o ne a so ipone a le sekolong se phahameng.

Katherine o ne a sa fumane mosebetsi oo a o batlang ha a qeta dithuto tsa hae yunibesithing. Ho ne ho le boima hore basadi ba batho ba batsho ho fumane mosebetsi ka lebaka la kgethollo ya morabe kapa bong.

“Kgethollo ya morabe ke eng?” ho botsa Geeta. “Ke ha batho ba tshwerwe ka leeme ka baka la mmala kapa bong ba bona,” ho rialo ntatae

Geeta o ile a hopola ha Malcolm a ne a re ha a tsebe thuto ya dipalo hobane e le ngwanana. Seo se ne se utlwisa bohloko.

Ha Katherine a qala mosebetsi NASA, banna ba ne ba etsa jwalo ho Katherine. O ne a tshwanela ho jwetsa batho ka makgetlo hore o tseba mosebetsi jwalo ka bona.

Kgabareng ba ile ba mo kopa hore a be karolo ya bona ha ba tshwere dikopano. Katherine o thusitse ho etsa moralo wa leeto la pele ho ya kgweding.

“Ke nahana Katherine o ne a tla batla o ithute dipalo ho feta ho ya kgweding!” ho rialo ntate wa Geeta.

Kutlwisiso

Ngolla dikarabo ka bukeng ya hao ya ditlhakiso:

1. **Geeta o ne a batla ho ya kae ka tsatsi le leng?**
Geeta o ne a batla ho ya... ka tsatsi le leng.
2. **Ke mang ya itseng Geeta ha tsebe dipalo?**
... o itse Geeta ha a tsebe dipalo.
3. **Katherine Johnson o ne a sebetsa kae?**
Katherine Johnson o ne a sebetsa...
4. **O nahana hore ho ka ba jwang ho ya kgweding?**
Ke nahana ho ka ba...

Bala pheletso e fapaneng ya pale.

Tse ding ka Katherine: Setsebi sa sepakapakeng se bitswang John Glen se ne se tlo fofa ho potoloha lefatshe. Komporo ile ya sebetsa tsela ya ho potoloha lefatshe empa John o ne a sa e tshepe.

“Botsang Katherine ho netefatsa dipalo tseo,” a rialo. “Ha a re di nepahetse, nka tsamaya.”

Dinomoro tsa Katherine di ne di nepahetse, mme le sefofane se ne se bolokehile!

Ha Katherine a le dilemo tse 97, Mopresidente o ile a mo fa mmentlemmentlele o ikgethileng. Ebile ho na le filimi e buwang ka yena e bitswang Hidden Figures. Katherine o ile a phela ho fihlela a le dilemo tse 101.

Buisanang ka dipheletso tse fapaneng tsa pale.

1. O ratile pheletso efe?
2. Hobaneng?
3. O ka nahana mokgwa o mong o fapaneng eo pale e ka fellang ka ona?

**Copyright © 2026 National Educational
Collaboration Trust (NECT)**

This work is licensed under a **Creative Commons
Attribution–NonCommercial–NoDerivatives 4.0
International License (CC BY-NC-ND 4.0)**.

Additional permissions beyond the scope of this license
may be available. For further information, please
contact the publisher at **materials@nect.org.za**.

First edition, 2026

